

Het Kenniscentrum
ARBEIDSMIGRANTEN

De Nederlandse taalvaardigheid onder arbeidsmigranten

De resultaten van het 6^e arbeidsmigrantenpanel

De Nederlandse taalvaardigheid onder arbeidsmigranten

De resultaten van het 6^e arbeidsmigrantenpanel

Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten

Anna Sobczyk-Turek, Jan Cremers (redactie), gebaseerd op het onderzoek van I&O Research
Oktober 2023

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Samenvatting	4
3. Verantwoording en werkwijze	8
3.1 Doel van het onderzoek	8
3.2 Dataverzameling	8
3.3 Responssamenstelling	9
3.4. Resultaten	10
4. Enkele bevindingen uit de literatuur	11
5. De kenmerken van de ondervraagde arbeidsmigranten	13
6. Gebruik van de Nederlandse taal	20
6.1 Contact met de Nederlandse taal in verschillende situaties	20
6.2 Sociale contacten en contact met de Nederlandse taal via media, boeken, podcasts en films	22
6.3 Taalgebruik in verschillende situaties	24
6.4 Het nut van een goede beheersing van het Nederlands	27
7. Taalvaardigheid van de arbeidsmigranten	29
7.1 Taalvaardigheid in het Nederlands en in het Engels	29
7.2 Gebruik van hulpmiddelen bij de communicatie in het Nederlands.....	32
8. Het leren van de Nederlandse taal	35
8.1 Kennis over de mogelijkheden om de Nederlandse taal te leren	35
8.2. De manieren om Nederlands te leren	36
8.3 De motivatie om Nederlands te leren	38
8.4 De belemmeringen bij het leren van de Nederlandse taal	40
9. Consequenties	43
9.1 Problemen veroorzaakt door de gebrekkige kennis van de taal	43
9.2 Tevredenheid over het verblijf in Nederland.....	47
10. Bronnen	49

1. Inleiding

Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten is een onafhankelijke organisatie die actuele kennis over arbeidsmigranten ontwikkelt, bundelt en deelt. Een vast onderdeel van het werkprogramma is het arbeidsmigrantenpanel *Share my Voice* dat de brede thematiek van de woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten twee keer per jaar onderzoekt. De uitkomsten van de peilingen worden gepresenteerd tijdens (online)bijeenkomsten met belanghebbenden en experts, gepubliceerd op de website van het Kenniscentrum en verspreid via publicaties en de media.

Dit rapport presenteert het resultaat van de zesde peiling die inging op de thematiek van Nederlandse taalvaardigheid van arbeidsmigranten. We kijken in deze studie in welke omstandigheden arbeidsmigranten in aanraking komen met het Nederlands, welke taal ze gebruiken in dagelijkse situaties en hoe ze hun beheersing van de Nederlandse taal beoordelen. Er is ook gevraagd naar hun motivatie om Nederlands te leren, belemmeringen waar zij tegen aan lopen en problemen, veroorzaakt door de gebrekkige kennis van de taal. Hierdoor dragen de bevindingen van het onderzoek bij aan meer inzicht in de kennis over gedrag, ervaring en perspectief van de verschillende groepen arbeidsmigranten die in Nederland werken.

De studie is gebaseerd op informatie uit een onderzoek uitgevoerd in april en mei 2023 door I&O Research met behulp van het onderzoekspanel *Share my Voice*; een panel voor en door kennis- en arbeidsmigranten in Nederland. Bij vorige peilingen kwam naar voren dat de deelname aan het panel een lage continuïteit kent. Daarom is de deelname aan de peiling bevorderd door een meertalige communicatiecampagne van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten, gericht op het werven van nieuwe respondenten. Dankzij de onlinecampagne en de samenwerking met het grote netwerk van partners (werkgevers, huisvesters, brancheverenigingen en maatschappelijke organisaties) hebben we een hoge respons behaald: in totaal is de vragenlijst door 1.553 respondenten ingevuld. Toch willen we de beperkingen in de interpretatie van de resultaten benadrukken. Vanwege specifieke kenmerken van onlineonderzoek enerzijds en de moeilijkheden de doelgroep te bereiken anderzijds, geeft de peiling geen representatief beeld van alle arbeidsmigranten in Nederland. Desalniettemin maakt de omvang van de steekproef het mogelijk afzonderlijke categorieën migranten te analyseren en te vergelijken.

Dit rapport vat eerst de belangrijkste uitkomsten samen (hoofdstuk 2), gevolgd door de verantwoording van de gehanteerde werkwijze (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op inzichten uit de bestaande literatuur. In de hoofdstukken 5 tot en met 9 presenteren we de enquêteresultaten.

2. Samenvatting

Samenstelling van de steekproef¹

De respondenten in de zesde peiling zijn afkomstig uit 102 landen. Bijna twee op de drie komen uit Europese Unie (waarvan de meerderheid uit Midden- en Oost-Europa) en ongeveer een derde uit zogenaamde derde landen (Verenigde Staten, India en rest van de wereld). 40% van de respondenten is werkzaam in hooggekwalificeerde beroepen, 60% werkt in laaggekwalificeerde banen². De meerderheid woont langer dan 3 jaar in Nederland. De ondervraagden werken het vaakst in industrie en productie, transport, distributie en logistiek en ICT. Meer dan een op de vier heeft een uitzendcontract, rond een derde een vaste arbeidsrelatie (een arbeidscontract voor onbepaalde tijd) en 16% een tijdelijk contract. Meer dan een derde van de respondenten woont in een eigen woning, twee op de vijf huren een woning, 13% verblijft samen met anderen in een woning of appartement en 9% in tijdelijke huisvesting³.

Contact en het gebruik van de Nederlands taal

Migranten komen vooral in contact met het Nederlands wanneer ze te maken krijgen met Nederlandse instellingen (gemeente, overheidsorganisaties). De overgrote meerderheid van respondenten communiceert echter met deze instellingen vooral in het Engels. Migranten gebruiken ook vooral Engels in andere officiële situaties: bij contacten met medische specialisten en met de eigenaar van de woning die ze huren. Hoe langer arbeidsmigranten in Nederland wonen en hoe beter ze hun taalvaardigheid inschatten, hoe vaker het Nederlands de voertaal wordt. Na 5 jaar regelt ongeveer de helft van ondervraagden hun zaken al in het Nederlands (met instellingen, woningeigenaar, op school van de kinderen). Dit is minder het geval bij contacten met medische specialisten – slechts een derde gebruikt bij deze contacten vooral Nederlands, voor de meerderheid blijft Engels hier de spreektaal.

Op het werk komen migranten minder vaak in contact met de Nederlandse taal: een derde komt aldaar helemaal niet of zelden in contact met het Nederlands. De overgrote meerderheid van de ondervraagde migranten spreekt voornamelijk Engels op de werkvloer, slechts één op de vijf zegt vooral Nederlands te gebruiken. Engels is dominant in het werk van kennismigranten afkomstig uit West-Europa en derde landen. Van kennismigranten uit Midden- en Oost-Europese landen werkt een aanzienlijke deel in het Nederlands (28%). Anderzijds, als we kijken naar

---

¹ De samenstelling van de steekproef wijkt enigszins af van vorige peilingen van het Kenniscentrum en (enige) beschikbare statistieken over de arbeidsmigranten in Nederland. Onder andere is sprake van een ondervertegenwoordiging van arbeidsmigranten met een uitzendovereenkomst en werkzaam in sommige bedrijfssectoren (bv. bouw en landbouw, bosbouw en visserij en zorg) terwijl kennismigranten zijn oververtegenwoordigd in het onderzoek. De deelname is echter hoog genoeg om verschillen aan te geven tussen migrantengroepen (hoog- en laaggekwalificeerd werkenden, uitzendkrachten en vaste medewerkers en arbeidsmigranten die in tijdelijke huisvesting wonen) en aldus een meer genuanceerd beeld te schetsen van de arbeidsmigranten in Nederland.

² In de onderzoeken van het Kenniscentrum hanteren we de typologie van arbeidsmigranten gebaseerd op het in Nederland verrichte werk en de hoogte van het salaris voor dat werk: arbeidsmigranten werkzaam in hogeschoold en -betaald werk (hooggekwalificeerd werkenden) of in laagbetaald werk (laaggekwalificeerd werkenden). Bij mensen met een middelbare scholingsachtergrond heeft het inkomen de doorslag gegeven bij de classificatie.

³ Onder tijdelijke huisvesting valt het wonen op een kamer in een (groot) gebouwencomplex, in een hotel, hostel of pension, op een camping, recreatie- of vakantiepark of op het terrein van de werkgever.

uitzendkrachten, dan valt op dat deze groep beduidend vaker de eigen moedertaal (anders dan Engels) gebruikt op de werkvloer (18%) en minder vaak Nederlands (slechts 9%).

De woonsituatie van arbeidsmigranten bepaalt grotendeels de mogelijkheden tot contact met de Nederlandse taal en met autochtone Nederlanders. De groep die het minst in aanraking komt met het Nederlands en die vooral Engels en de moedertaal gebruikt in allerlei situaties zijn arbeidsmigranten die in tijdelijke huisvesting wonen. Van deze groep heeft 35% nooit contact met Nederlandse bureaus, meer dan de helft komt nooit of zelden in aanraking met de Nederlandse taal in hun woonomgeving. Ze gebruiken vooral Engels als ze hun zaken regelen met de gemeente of overheid, tijdens contacten met medische specialisten of in hun vrije tijd. Meer dan de helft gebruikt nooit Nederlandse media (tv), kijkt geen films/series of leest geen boeken/kranten in Nederlands. Beduidend vaker dan andere arbeidsmigranten werken en wonen ze in een omgeving waar ze vooral hun moedertaal (anders dan Engels) gebruiken (25%). In hun sociale contacten zijn ze ook meer gericht op hun eigen cultuurkring: ze hebben frequenter contact met hun landgenoten die in Nederland wonen (40% elke dag vs. 25% gemiddeld) en hun moedertaal is ook dominant bij de gesprekken met vrienden of met partner. Soortgelijke patronen, weliswaar met minder intensiteit, kunnen worden waargenomen bij uitzendkrachten.

Taalvaardigheid

Meer dan de helft van de respondenten schat de eigen kennis van het Nederlands laag in: 55% kent de taal helemaal niet of weinig. Het slechtst presteren hier de groepen die minder worden geconfronteerd met het Nederlands in verschillende omstandigheden (bijv. in de woonomgeving of op het werk): degenen die in tijdelijke huisvesting wonen (83%), uitzendkrachten (74%), arbeidsmigranten die korter dan 3 geleden geëmigreerd zijn en degenen die geen contact met Nederlanders/Nederlandse kennissen hebben. Echter hoe langer mensen in Nederland wonen, hoe beter ze hun taalvaardigheid beoordelen. Ook degenen die frequenter contact met Nederlanders onderhouden, een relatie met een in Nederland geboren partner hebben en/of kinderen hebben (vooral tussen 4 en 18 jaar), schatten hun taalvaardigheid hoger in.

De overgrote meerderheid van arbeidsmigranten redt zich (erg) goed in het Engels. Dit komt gedeeltelijk omdat een deel van arbeidsmigranten uit landen komt waar Engels een officiële taal is. Een groep die de eigen taalvaardigheid in het Engels iets minder goed beoordeelt zijn migranten uit de MOE-landen die op een lager beroepsniveau werken, alhoewel meer dan de helft van hen zich (erg) goed redt in het Engels.

De groep die weinig of geen kennis van beide talen (Engels en Nederlands) heeft is relatief klein van omvang (8% van de steekproef). Dit zijn vooral migranten werkzaam in laaggekwalificeerde banen, vaker uitzendkrachten en degenen die in tijdelijke huisvesting wonen.

Hulpmiddelen bij de communicatie in het Nederlands

Wanneer migranten het moeilijk vinden in het Nederlands te communiceren, proberen ze verschillende hulpmiddelen te gebruiken. Het meest populair is een vertaalapp voor schriftelijke teksten (aangegeven door 76% van de respondenten). Vervolgens schakelen respondenten hulp van een derde partij in; dergelijke ondersteuning wordt vaker gevraagd door degenen werkzaam in laaggekwalificeerde banen. Opmerkelijk is dat woordenboeken bijna niet meer in gebruik zijn en ook vertaalcomputers zijn niet erg wijdverspreid.

Wanneer arbeidsmigranten hulp zoeken bij anderen, hebben zij de neiging zich allereerst tot hun eigen netwerk te wenden. Het gebruik van betaalde tolken is eerder sporadisch, iets vaker wenden ze zich tot vrijwilligers of taalmaatjes. Op het werk vragen migranten meestal collega's

voor hun te tolken. In andere situaties bijv. bij contacten met de gemeente of bij doktersbezoek doen zij iets vaker een beroep op hun partners (rond de helft) dan op vrienden of collega's (ongeveer 40%). Een derde van de ouders die hulp van anderen nodig hebben bij het tolken tijdens de gesprekken op school, vraagt de eigen kinderen om hulp.

Situaties waarin een instelling migranten vraagt voor een afspraak met een tolk te komen zijn sporadisch. Voor arbeidsmigranten in hoogopgeleide banen gebeurt dit meestal bij de notaris tijdens de aankoop van een woning. Respondenten in laaggekwalificeerde banen en vooral degenen met een slechte Engelse taalvaardigheid horen dit soms van een huisarts, een andere medisch specialist, een gemeente of een andere (overheids)organisatie.

Het leren van de taal

Het merendeel van de respondenten heeft na aankomst in Nederland inspanningen verricht om Nederlands te leren (83%). Het laagst scoren hier migranten uit Midden- en Oost Europese landen werkzaam in laaggekwalificeerde banen, uitzendkrachten en degenen die in tijdelijke huisvesting wonen – dus de groepen die ook hun Nederlandse taalvaardigheid het slechts beoordelen.

De meest populaire manier om Nederlands te leren is het volgen van taal cursus (63%) en zelfstudie via mobiele apps op de telefoon (60%) die kan helpen om de basis van de taal onder de knie te krijgen. Door rond 40% van de respondenten die aangeven stappen te hebben ondernomen om Nederlands te leren worden dagelijkse interacties of cursussen op een privé taalschool genoemd. Arbeidsmigranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren leren vaker Nederlands via cursussen georganiseerd door de werkgever of tijdens conversaties met een taalcoach, terwijl migranten in laaggekwalificeerde banen vaker een gesubsidieerde cursus volgen (dit betreft slechts een redelijk kleine groep: 22%). Het lijkt er op dat arbeidsmigranten onvoldoende kennis hebben over het aanbod van gesubsidieerde cursussen in de buurt: grotendeels weten ze niet of gemeentes of andere organisaties in de buurt (bijv. Taalhuis, buurthuis, maatschappelijke organisatie) soortgelijke cursussen verzorgen in hun woonomgeving.

De motivatie om Nederlands te leren

De overgrote meerderheid van arbeidsmigranten wil de Nederlandse taal leren. Bij respondenten die nog twijfels hebben of zeggen geen behoefte te hebben het Nederlands onder de knie te krijgen spelen vooral de makkelijke communicatie in het Engels en het gebrek aan tijd vanwege andere verplichtingen een rol. De kosten of beschikbaarheid van cursussen spelen hierbij een kleinere rol.

Wat betreft de motivatie om Nederlands te leren zijn er aanzienlijke verschillen, afhankelijk van de arbeidsmarktpositie van de arbeidsmigranten. Respondenten in hooggekwalificeerde banen hechten meer waarde aan taal als een middel om sociale relaties met Nederlanders op te bouwen en de Nederlandse cultuur, politiek en geschiedenis beter te begrijpen. Respondenten die laaggekwalificeerd werk uitvoeren (en vooral uitzendkrachten en respondenten die in een tijdelijke huisvesting wonen) zijn daarentegen gemotiveerd om Nederlands te leren om hun positie op de arbeidsmarkt te verbeteren (om vooruit te komen in de huidige baan of een nieuwe/betere baan te vinden). Hierbij speelt waarschijnlijk het gegeven dat een aanzienlijk deel van de arbeidsmigranten die in laaggekwalificeerde banen werken dit doen onder hun kwalificatieniveau een rol (zoals aangegeven in eerdere onderzoeken van het Kenniscentrum; Cremers & van den Tillaart 2021; Cremers & Sobczyk-Turek 2023). In beide groepen speelt de intentie om in Nederland te blijven een even belangrijke rol.

Wat betreft de obstakels voor het leren van Nederlands kunnen eveneens verschillen worden waargenomen tussen migranten die in laag- en hooggekwalificeerde beroepen werken. Kennismigranten noemen het gebrek aan tijd en de makkelijke communicatie in het Engels beduidend vaker, terwijl voor migranten die werken op een lager beroepsniveau (naast het gebrek aan tijd) de prijs en de beschikbaarheid van passende cursussen een grotere rol spelen.

Gevolgen van onvoldoende taalvaardigheid

De gebrekkige kennis van het Nederlands vertaalt zich grotendeels in de moeite bij het vinden van relevante informatie over wonen of werken in Nederland en de Nederlandse wet- en regelgeving (dit geldt in vergelijkbare mate voor alle migranten ongeacht hun situatie). Voor arbeidsmigranten in laaggekwalificeerde banen en uitzendkrachten (die vaak fysiek zwaar en belastend werk doen) kan dit ook ongunstige consequenties hebben voor hun gezondheid: rond 4 op de 10 stellen het zoeken van medische hulp uit vanwege de taalbarrière. Een aanzienlijke deel van de respondenten geeft aan dat ze een huur- of arbeidsovereenkomst hebben gekregen in een taal die ze niet begrijpen. Een op de vijf is geconfronteerd met financiële gevolgen: ze kwamen in de schulden of werden bedrogen.

Respondenten noemen bij de open vraag ook andere problemen en uitdagingen waarmee zij geconfronteerd zijn als gevolg van een beperkte taalvaardigheid. Het gaat vooral over:

- discriminatie en negatieve opmerkingen
- moeilijkheden bij het regelen van eigen zaken bij verschillende instellingen en organisaties
- barrières om vrienden te maken en hechtere relaties op te bouwen met mensen in de buurt en op het werk
- psychische gevolgen; angst, stress, het gevoel van eenzaamheid of isolatie
- gevolgen voor de werksituatie
- misverstanden en verwarring in alledaagse situaties.

3. Verantwoording en werkwijze

In deze verantwoording beschrijven we de werkwijze die bij de zesde peiling is gehanteerd. We wijzen ook op beperkingen die van invloed zijn op de interpretatie van de onderzoeksresultaten. De zesde peiling van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten is uitgevoerd in samenwerking met I&O Research. I&O beheert en onderhoudt een arbeidsmigrantenpanel *Share my Voice* en is verantwoordelijk voor het uitvoeren van het onderzoek onder de panelleden⁴.

3.1 Doel van het onderzoek

De populatie van arbeidsmigranten in Nederland is zeer divers: in het onderzoek hanteren we een brede definitie van arbeidsmigranten als personen die in Nederland werken en/of wonen en afkomstig zijn uit andere landen. We verstaan hieronder zowel seizoenswerkenden en degenen die korte tijd in Nederland verblijven, als personen die hier al lange tijd wonen, degenen werkzaam in hooggekwalificeerde banen (waaronder de zogenaamde 'kennismigranten') evenals werkenden in laagbetaalde en laaggekwalificeerde beroepen.

Het doel van deze studie was meer inzicht te krijgen in de thematiek van de Nederlandse taalvaardigheid van arbeidsmigranten. In de vragenlijst kwam aan bod welke taal arbeidsmigranten meestal gebruiken in dagelijkse situaties, in welke omstandigheden zij worden geconfronteerd met de Nederlands taal en hoe ze hun beheersing van het Nederlands beoordelen. Voorts is gevraagd naar hun motivatie om Nederlands te leren, de belemmeringen waar zij tegen aan lopen en de problemen veroorzaakt door een gebrekkige kennis van de taal. In de analyse is onderzocht of de antwoorden van migranten verschillen afhankelijk van de duur van hun verblijf in Nederland, het soort werk dat ze hebben (hoog- of laaggekwalificeerd), het soort contract en de woonsituatie van arbeidsmigranten. Eerdere studies hebben aangetoond dat deze variabelen de belangrijkste verschillen in de situatie van migranten weerspiegelen. We bespreken in deze rapportage de verschillen die statistisch significant zijn.

De vragenlijst bestond grotendeels uit gesloten single of multiple respons vragen. Enerzijds waren dit feitelijke vragen, anderzijds vragen die betrekking hadden op de meningen en ervaringen van arbeidsmigranten over bepaalde thema's. Respondenten hadden soms de mogelijkheid een eigen mening te geven over het (onderwerp van) onderzoek. Een meerderheid van de arbeidsmigranten, die voor het eerst deel hebben genomen aan het onderzoek van het Kenniscentrum, is geworven voor de toekomstige peilingen met het panel *Share my Voice*.

Het was mogelijk de vragenlijst in te vullen in zeven talen: in het Nederlands, Pools, Roemeens, Bulgaars, Oekraïens, Spaans en Engels.

3.2 Dataverzameling

De ondervraging is uitgevoerd in de vorm van een online vragenlijst. De dataverzameling is gestart op 18 april en werd afgesloten op 5 juni 2023. De vragenlijst is ingezet onder de 1707 panelleden van het panel *Share my Voice* – de arbeidsmigranten die deelnamen aan voorgaande onderzoeken van het Kenniscentrum en op vrijwillig basis lid wilden blijven van het panel. De

---

⁴ Dit hoofdstuk is gedeeltelijk gebaseerd op 'Onderzoeksverantwoording peiling #6: Beheersing Nederlandse taal, I&O Research' geschreven door Suzanne Brookman en Frank ten Doeschot.

ervaring uit eerdere peilingen van KcA heeft geleerd dat de paneluitval relatief hoog is⁵. Om tot een adequaat responsniveau te komen is de peiling onder het panel ondersteund door een communicatiecampagne van Het Kenniscentrum. Deze was in eerste instantie gericht op het werven van respondenten voor de 6e peiling en had als neven doel het aantal panelleden uit te breiden. In de meertalige wervingscampagne zijn arbeidsmigranten in de eigen taal aangesproken (Pools, Roemeens, Bulgaars, Oekraïens, Spaans, Engels en Nederlands). Met de campagne wilden we een zo breed mogelijke doelgroep bereiken: arbeidsmigranten in zowel hoog- als laaggekwalificeerde banen. Er is samengewerkt met een groot aantal partners, bv. werkgevers, huisvesters, brancheverenigingen en maatschappelijke organisaties. De onlinecampagne is gevoerd via sociale media, advertenties en artikelen gedurende de gehele periode van de dataverzameling.

3.3 Responssamenstelling

In totaal vulden 1.553 respondenten de vragenlijst in. Van de 1.553 respondenten waren er 337 panellid en namen er 1.216 deel via een open link in de wervingscampagne.

Typologie

In de rapportage van KCA zijn 8 typen arbeidsmigranten onderscheiden. De typologie is opgesteld op basis van het toepasselijk juridisch kader, het inkomen, de beroeps categorie en het herkomstland. Een eerste indelingscriterium betreft de regelgeving met betrekking tot de toegang tot de arbeidsmarkt. Werknemers uit de EU en de EVA-landen (Noorwegen, Liechtenstein, IJsland en Zwitserland) hebben vrije toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt op basis van de principes van vrij verkeer. Alle andere werknemers hebben de status van 'derdelanders' waarvoor toelatingsregimes gelden die ontleend worden aan het migratierecht ('de kennismigrantenregeling', toelating via een 'sponsor', via quota of via een ander EU-land). Bij de typologie is voorts een tweedeling gebruikt, te weten mensen werkzaam in laaggeschoold en laagbetaald werk (Laaggekwalificeerd werkenden of Low skilled) of in hooggeschoold en betaald werk (Hooggekwalificeerd werkenden of High skilled), gebaseerd op het in Nederland verrichte werk en de hoogte van het salaris dat ze voor dat werk krijgen⁶. Bij mensen met een middelbare scholingsachtergrond heeft het inkomen de doorslag gegeven bij de classificatie. Uiteraard blijft de tweedeling arbitrair. Een andere, toegepaste tweedeling maakt onderscheid tussen MOE-landers (Midden- en Oost-Europese werknemers) en overige EU-werknemers. De respondenten vormen een rijkgeschakeerd bestand, variërend van hoog- en laaggekwalificeerd werkenden uit de EU tot hoog- en laaggekwalificeerd werkenden uit de rest van de wereld, met Amerikaanse en Indiase hooggekwalificeerd werkenden als aparte (sub-)categorieën (zie tabel 1).

Kenschets van de respondenten

Net als in de eerdere peilingen is er dus allereerst een onderscheid tussen arbeidsmigranten in hoogwaardige en goed betaalde banen (38%) aan de bovenkant van de arbeidsmarkt (kwaliteits- of kennisbanen) en arbeidsmigranten in banen die zich veelal aan de onderkant van de arbeidsmarkt bevinden (56%). Enkele van de 8 categorieën zijn in absoluut aantal ondervertegenwoordigd in de zesde peiling. Dit geldt in het bijzonder voor Indiase kenniswerkers. De verdeling tussen de EU en niet-EU herkomst is respectievelijk 64% en 36%.

---

⁵ De respons onder vaste panelleden lag bij eerdere peilingen tussen de 17% en 32%

⁶ Volgens de kennismigrantenregeling was het salariscriterium in 2023 €3.672 voor kennismigranten van buiten de EU jonger dan 30 jaar en €5.008 voor degen ouder dan 30 jaar.

Het EU-aandeel in dit onderzoek is daarmee vergelijkbaar met de cijfers afkomstig uit het SEO-onderzoek 'Arbeidsmigratie in 2030' (resp. 66% en 33%, Heyma & Vervliet 2022). Daarnaast geldt voor de respons van de zesde peiling dat sommige bedrijfssectoren ondervertegenwoordigd zijn (tabel 6, p. 16; bv. bouw, landbouw, bosbouw, visserij en zorg). Ook is sprake van een ondervertegenwoordiging van arbeidsmigranten met een uitzendovereenkomst (tabel 5, p.15). In deze responsgroep is dit 27%, terwijl we uit het onderzoek van SEO economisch onderzoek weten dat net iets meer dan de helft van alle arbeidsmigranten in Nederland werkt via een uitzendbureau. Daar staat tegenover dat de voor het onderzoek relevante contractvormen (vast dienstverband, tijdelijk dienstverband, uitzendovereenkomst) in absolute cijfers wel voldoende vertegenwoordigd zijn om indicaties te kunnen geven over mogelijke verschillen op dit kenmerk.

Tabel 1. Responssamenstelling naar typologie

Responssamenstelling	Aantal	Percentage
High skilled Midden- en Oost-Europa (EU/EER)	90	6%
Low skilled Midden- en Oost-Europa (EU/EER)	574	37%
High skilled Overig Europa (EU/EER)	145	9%
Low skilled Overig Europa (EU/EER)	115	7%
High skilled VS (incl. Canada/Oceanië)	101	7%
High skilled India	43	3%
High skilled Rest van de wereld	199	13%
Low skilled Rest van de wereld	179	12%
Onbekend*	107	7%
Totaal	1.553	100%

*Bij deze groep is zowel het inkomen als het beroep onbekend omdat ze deze vragen niet hebben beantwoord. Deze respondenten konden niet ingedeeld worden in een van de acht typen.

Er moet een voorbehoud worden gemaakt ten aanzien van de representativiteit van de steekproef. Idealiter is een peiling onder arbeidsmigranten representatief voor alle in Nederland aanwezige arbeidsmigranten. Daarvoor dient de steekproef een afspiegeling te vormen van de totale populatie arbeidsmigranten en moet de ondervraagde groep groot genoeg zijn. Onder andere door het fluctuerende verblijf in Nederland is dit geen eenvoudige opgave en de beoogde ideale situatie is in deze peiling niet gerealiseerd. Dat is een van de redenen waarom deze peiling niet kan leiden tot harde conclusies over 'de mening van de arbeidsmigrant'. Mede gelet op het feit dat een peiling meningen inventariseert die niet noodzakelijkerwijs hoeven overeen te komen met het feitelijk handelen, past sowieso terughoudendheid bij het formuleren van de uitkomsten. Niettegenstaande deze en onderstaande kanttekeningen kan een peiling een indicatie geven van verschillen in de beleving en de attitudes van respondenten, en aldus inzicht geven in wat er leeft onder meerdere typen arbeidsmigranten. Voorts kan bij het herhalen van dergelijke peilingen zicht ontstaan op trends en ontwikkelingen. Tenslotte kan een analyse van de uitkomsten een duidelijker licht werpen op resultaten van eerder kwalitatief en kwantitatief onderzoek.

3.4. Resultaten

In dit rapport presenteren we beschrijvende analyses met percentages en uitsplitsingen om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Significante verschillen tussen achtergrondkenmerken zijn in de tabellen gemarkeerd met een asterisk (*). Indien de percentages in dit rapport opgeteld niet tot 100% leiden is dit het gevolg van afrondingsverschillen.

4. Enkele bevindingen uit de literatuur

De beheersing van de Nederlandse/tweede taal en de taalvaardigheid van arbeidsmigranten zijn belangrijke voorwaarden voor de integratie en zelfredzaamheid van migranten. Taalvaardigheid heeft een grote invloed op de manier waarop migranten met hun omgeving communiceren en op het zelfstandig in staat zijn informatie te vinden die nodig is met betrekking tot het dagelijks leven in Nederland (bijv. werknemersrechten, woningmarkt, gezondheidszorg etc.). Gebrekkige kennis van het Nederlands, in combinatie met andere factoren (zoals bijvoorbeeld de onbekendheid met de Nederlandse wet- en regelgeving en de afhankelijke positie ten opzichte van de werkgever), kan bijdragen aan de kwetsbare positie van arbeidsmigranten, zoals blijkt uit aan aantal studies (Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten 2020, van Rooijen et al. 2017). In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste uitkomsten van enkele eerdere onderzoeken.

De meeste arbeidsmigranten die naar Nederland komen (en zij die zich in het eerste jaar na de migratie hier bevinden) spreken niet of nauwelijks Nederlands (Engbersen et al. 2011, Gijsberts & Lubbers 2013). De Nederlandse arbeidsmarkt is relatief eenvoudig te betreden zonder de Nederlandse taal te kennen⁷: zowel voor werknemers die banen op hoog opleidingsniveau zoeken (bij internationale bedrijven waar Engels de voertaal is) als op lager beroepsniveau, aan de onderkant van de markt, waar de communicatie in het Engels of zelfs in de moedertaal mogelijk is. Aan de onderkant van de markt zijn er ook werksituaties waar taal er nauwelijks toe doet. Werknemers krijgen bij de start functionele instructie en daar blijft het bij (Cremers & van den Tillaart 2022). Echter, hoe langer de arbeidsmigranten in Nederland verblijven, hoe vaker ze investeren in het leren van de Nederlandse taal waardoor hun taalvaardigheid vooruitgaat (Gijsberts & Lubbers 2014, Gijsberts & Lubbers 2015, Rijk & Lubbers 2020). Een belangrijke rol hierbij speelt de intentie om in Nederland te blijven (Gijsberts & Lubbers 2013, Gijsberts et al. 2018). Verschillende studies naar de situatie van arbeidsmigranten uit MOE-landen laten zien dat vrouwen en jongeren minder moeite hebben met de Nederlandse taal (Gijsberts et al. 2018, Dagevos et al. 2022). De rol van het opleidingsniveau is niet eenduidig. Sommige studies tonen aan dat migranten met hogere opleiding de Nederlandse taal beter beheersen (Gijsberts & Lubbers 2014). Anderzijds laat een onderzoek naar de situatie van Roemeense migranten in Nederland zien dat er geen significant verschil in deze groep bestaat in taalvaardigheid tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden. Wellicht komt dit door een internationale oriëntatie van hoogopgeleide migranten en hoge taalvaardigheid in het Engels, waardoor ze zich ook zonder Nederlands kunnen redden (Gijsberts & Lubbers 2015).

Uit onderzoek blijkt dat een betere beheersing van de taal gepaard gaat met andere indicatoren van (sociale) integratie: degenen die beter Nederlands spreken, hebben ook meer contacten in de lokale gemeenschap en nemen vaker deel aan het maatschappelijke verkeer, ze zijn bijvoorbeeld vaker lid van lokale organisaties (Gijsberts & Lubbers 2014; Cremers & van den Tillaart 2021; Cremers & Sobczyk-Turek 2023). Dit is evenwel meer een kwestie van correlatie dan van causaliteit, aangezien zowel een betere beheersing van de Nederlandse taal kan motiveren tot frequenter contact met Nederlanders als frequenter contact kan leiden tot een betere taalvaardigheid (Gijsberts & Lubbers 2014).

In de literatuur is aangetoond dat arbeidsmigranten vaak in dezelfde buurten wonen en deze etnische concentratie of segregatie kan een obstakel vormen voor het leren van de taal (Gijsberts

---

⁷ In 2021 is 12% van de vacatures in Nederland geschreven in het Engels (Marconi et al. 2023).

en Lubbers 2014). In buurten waar veel arbeidsmigranten wonen ontstaan voorzieningen en een infrastructuur (bv. winkels, kappers of andere dienstverlening) die in de eigen taal beschikbaar zijn. In het dagelijkse leven kunnen arbeidsmigranten zich zodoende prima redden zonder kennis van het Nederlands. Tevens is in deze wijken de gelegenheid tot contact met autochtone Nederlanders kleiner waardoor de motivatie tot investeren in het leren van de taal afneemt. Zo ontstaat een gescheiden samenleving waarbinnen arbeidsmigranten vooral contacten onderhouden met eigen landgenoten en door middel van deze informele netwerken alles kunnen regelen (Seidler en al. 2022). In de literatuur worden andere obstakels genoemd die het leren van de taal belemmeren. Voor migranten die aan de onderkant van de arbeidsmarkt werken (lange uren maken en fysiek zwaar werk hebben) speelt het gebrek aan tijd of energie na een dag werken een belangrijke rol. Daarnaast sluit het aanbod van taalcursussen niet altijd aan op de behoeften van migranten, zoals gratis cursussen die vaak overdag worden aangeboden wanneer de meerderheid van de arbeidsmigranten aan het werk is. Ook het gebrek aan stimulans van de kant van werkgevers of zelfs een negatieve houding zorgt ervoor dat migranten worden ontmoedigd Nederlands te leren (Avrić 2022).

Een gebrekkige kennis van de Nederlandse taal kan tot een lagere zelfredzaamheid van arbeidsmigranten leiden en aanzienlijke problemen op verschillende levensgebieden veroorzaken. Op de werkplek kunnen de taalbarrière en het gebrek aan instructies en informatie in de eigen taal een grote belemmering vormen voor de toegang tot en het begrip van informatie over gezondheid en veiligheid op het werk, veiligheidsvoorschriften en andere voorzieningen (Cremers 2021). Weinig taalvaardigheid vormt een barrière voor het vinden van informatie over gezondheidszorg in Nederland, voor het krijgen van toegang tot zorg en voor de communicatie met zorgverleners (Goorts & Smal 2022). Migranten hebben vaak geen mogelijkheid een tolk in te schakelen, wat kan leiden tot miscommunicatie. Bijgevolg stellen ze het zoeken van hulp uit of zoeken ze medische hulp in het herkomstland. Gebrekkige taalvaardigheid kan ook van invloed zijn op de kansen en mogelijkheden van arbeidsmigranten op de arbeidsmarkt en daardoor het vinden van een andere baan die bijvoorbeeld beter aansluit bij hun opleiding belemmeren (Kerti & Kroon 2020, Cremers & van den Tillaart 2022). Indien migranten met (hun) kinderen in Nederland verblijven, kunnen communicatieproblemen ontstaan met de school (Hermans 2018). De beperkte Nederlandse taalbeheersing kan een goede informatie-uitwisseling tussen ouders en leerkrachten in de weg staan en een goede begeleiding van kinderen bij de schoolloopbaan en het zoeken van opvoedondersteuning belemmeren (Distelbrink et al. 2016).

Hoe de gebrekkige kennis van de Nederlandse taal bijdraagt aan een verhoogde kwetsbaarheid van arbeidsmigranten is duidelijk geworden tijdens de coronapandemie. Aangezien een grote groep migranten geen Nederlands kende, kregen ze vooral in de beginfase van de pandemie onvoldoende informatie en kennis over corona en de maatregelen die door de overheid werden genomen (de Lange et al. 2023). Door de taalbarrière was het niet eenvoudig voor migranten werkzaam in laagbetaalde, maar essentiële beroepen om betrouwbare informatie te krijgen over de maatregelen rondom corona in Nederland (bijvoorbeeld quarantaine, tests en vaccinaties).

5. De kenmerken van de ondervraagde arbeidsmigranten

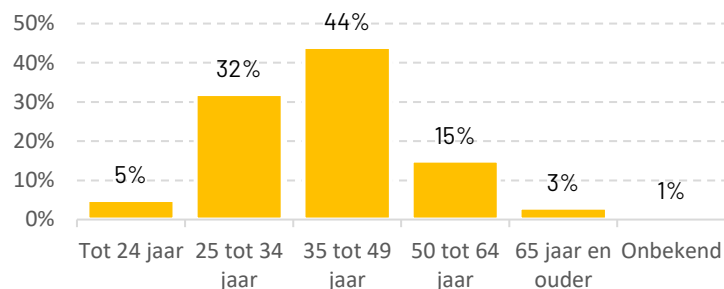
In dit hoofdstuk schetsen we het demografisch profiel van de ondervraagde arbeidsmigranten die deel hebben genomen aan de zesde peiling van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.

De enquête is ingevuld door in totaal 1.553 respondenten, afkomstig uit 102 landen. Bijna twee op de drie komen uit Europese Unie (44% uit Midden- en Oost-Europa en 18% uit West-Europese landen) en ongeveer een derde uit derde landen (Verenigde Staten, India en rest van de wereld). Een derde heeft de Poolse nationaliteit, 7% komt uit de Verenigde Staten, 7% uit het Verenigde Koninkrijk, 5% uit Roemenië en 4% uit India.

Geslacht en leeftijd

Meer dan de helft van de ondervraagde arbeidsmigranten is vrouw (53%), van 2% is het geslacht onbekend. De respondenten vormen een relatief jonge groep: de gemiddelde leeftijd van de geënquêteerden bedraagt 39,5 jaar, rond 8 op de 10 van de respondenten zijn jonger dan 50 jaar. De grootste groep bestaat uit respondenten in de leeftijdscategorie van 35 tot 49 jaar.

Figuur 1. Responssamenstelling naar leeftijdscategorie

Verblijfsduur

Vier op de tien van de ondervraagde arbeidsmigranten zijn meer dan vijf jaar geleden naar Nederland verhuisd. Een op de drie van de respondenten woont hier minder dan 3 jaar (32%).

Tabel 2. Verblijfsduur van respondenten in Nederland

Verblijfsduur in Nederland	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Minder dan 3 jaar	32%	22%	38%*
3 tot 5 jaar	25%	30%*	22%
Langer dan 5 jaar	43%	48%*	40%
Totaal	100%	100%	100%

Bezien we enkele kenmerken van de respondenten dan zijn duidelijke verschillen te zien.

- Arbeidsmigranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren wonen langer in Nederland: de helft meer dan 5 jaar (48%). Respondenten in laaggekwalificeerde banen verblijven relatief korter in Nederland: 38% minder dan 3 jaar en 22% tussen 3 en 5 jaar.
- Leeftijd: meer dan de helft der respondenten in de hogere leeftijdscategorieën (35 jaar en ouder) woont langer dan 5 jaar in Nederland. Anderzijds is de overgrote meerderheid van de jongere ondervraagden (tot 24 jaar) minder dan drie jaar in Nederland (85%).
- Van de arbeidsmigranten met een vast contract verblijft meer dan de helft (56%) vijf jaar of langer in Nederland terwijl van de respondenten met een uitzendcontract de helft in de laatste 3 jaar naar Nederland is verhuisd (51%).

Opleidings- en werkniveau

De tabellen 3 en 4 geven de antwoorden weer van de respondenten op de vraag naar het opleidingsniveau genoten in het land van herkomst en het werkniveau in Nederland.

Tabel 3. Opleidingsniveau van de respondenten genoten in land van herkomst

Opleidingsniveau		
1. Hoger intellectueel of vrij beroep (bv. architect, arts, wetenschappelijk medewerker, docent wo-hbo, ingenieur)	31%	43%
2. Hoger leidinggevend beroep (bv. manager, directeur, eigenaar groot bedrijf, leidinggevende ambtenaar)	12%	
3. Middelbaar intellectueel of vrij beroep (bv. leerkracht, kunstenaar, verpleegkundige, sociaal werker)	14%	32%
4. Middelbaar leidinggevend of commercieel beroep (bv. hoofdvertegenwoordiger, afdelingsmanager of winkelier)	9%	
5. Overige hoofdarbeid (bv. administratief medewerker, boekhouder, verkoper, gezinsverzorgster)	9%	
6. Geschoolde en leidinggevende handarbeid (bv. automonteur, ploegbaas, elektricien)	6%	17%
7. Semi-geschoolde handarbeid (bv. chauffeur, fabrieksarbeider, timmerman, bakker)	6%	
8. Ongeschoolde en geofende handarbeid (bv. schoonmaker, inpakker)	5%	
9. Agrarisch beroep (bv. landarbeider, zelfstandig agrariër)	0%	
10. Weet ik niet	8%	
Totaal	100%	

Tabel 4. Werkniveau in Nederland

Werkniveau		
1. Hoger intellectueel of vrij beroep (bv. architect, arts, wetenschappelijk medewerker, docent wo-hbo, ingenieur)	22%	32%
2. Hoger leidinggevend beroep (bv. manager, directeur, eigenaar groot bedrijf, leidinggevende ambtenaar)	10%	
3. Middelbaar intellectueel of vrij beroep (bv. leerkracht, kunstenaar, verpleegkundige, sociaal werker)	8%	22%
4. Middelbaar leidinggevend of commercieel beroep (bv. hoofdvertegenwoordiger, afdelingsmanager of winkelier)	6%	
5. Overige hoofdarbeid (bv. administratief medewerker, boekhouder, verkoper, gezinsverzorgster)	8%	
6. Geschoolde en leidinggevende handarbeid (bv. automonteur, ploegbaas, elektricien)	4%	31%
7. Semi-geschoolde handarbeid (bv. chauffeur, fabrieksarbeider, timmerman, bakker)	11%	
8. Ongeschoolde en geofende handarbeid (bv. schoonmaker, inpakker)	15%	
9. Agrarisch beroep (bv. landarbeider, zelfstandig agrariër)	1%	
10. Weet ik niet	4%	
11. Niet van toepassing/niet werkzaam	10%	
Totaal	100%	

Ongeveer vier op de tien van de respondenten hebben hun opleiding in het herkomstland afgerond op het niveau van hoger intellectueel of vrij beroep (31%) of hoger leidinggevend beroep (12%). Ongeveer een derde van alle migranten heeft een opleiding afgerond op het niveau van middelbaar intellectueel of vrij beroep (14%), middelbaar leidinggevend of commercieel beroep (9%) of op het niveau van overige hoofdarbeid (9%). Een kleinere groep respondenten is lager opgeleid (tabel 1, cat. 6-9: 17%). In verhouding tot het aangegeven opleidingsniveau werken minder respondenten in hoger leidinggevende, intellectuele of vrije beroepen (tabel 6. cat. 1-2: 32%) of in middelbare beroepen en in overige hoofdarbeid (tabel 1, cat. 3-5: 22%). Een aanzienlijk groter deel van de respondenten (31%) heeft een baan op een lager beroepsniveau. Op deze scheefgroei tussen het opleidings- en het werkniveau van de arbeidsmigranten werd al aangewezen in de eerdere onderzoeken van het Kenniscentrum (1^e, 3^e, 5^e peiling). In dit onderzoek is deze mismatch echter niet zo opvallend en dit wordt mede veroorzaakt door een groter aandeel respondenten uit de categorieën hoger en middelbaar geschoolden.

Arbeidscontract

Van de geënquêteerde arbeidsmigranten heeft 27% een uitzendcontract, een derde een vaste arbeidsrelatie (een arbeidscontract voor onbepaalde tijd) en 16% een tijdelijk contract. Een deel werkt als ZZP'er (7%). Een redelijk grote groep (10%) zegt momenteel geen baan te hebben. Kijken we naar het specifieke type migrant, dan is er een duidelijk verschil te zien. Van de arbeidsmigranten die hooggekwalificeerd werk verrichten, hebben bijna zes op de tien een vaste aanstelling. Van de respondenten die in laaggekwalificeerde banen werkzaam zijn, heeft meer dan de helft een flexibele arbeidsrelatie: 40% werkt via een uitzendbureau en 16% heeft een tijdelijk contract. Het valt op dat migranten in laaggekwalificeerde beroepen uit Midden- en Oost-Europa aanmerkelijk vaker als uitzendkracht werken (54%) dan derdelanders (18%). Van die groep werkt wel 25% op basis van een tijdelijk contract.

Tabel 5. Type arbeidscontract

Type contract	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Uitzendcontract	27%	12%	40%*
Tijdelijk contract	16%	18%	16%
Vast contract	35%	57%*	24%
Ik ben zelfstandige	7%	7%	6%
Informeel contract	0%	0%	1%
Anders	2%	2%	2%
Ik heb geen baan	10%	3%	9%*
Wil ik niet zeggen	2%	1%	2%
Totaal	100%	100%	100%

Tabel 6 toont de sectoren waarin de respondenten werkzaam zijn. 15% van de ondervraagde arbeidsmigranten is werkzaam in industrie en productie, 14% in transport, distributie en logistiek en 13% in ICT. Ruim 40% van de arbeidsmigranten in laaggekwalificeerde banen werkt in de eerste twee genoemde sectoren, terwijl dit minder vaak onder hooggekwalificeerd werkenden voorkomt. Die werken beduidend vaker in ICT (27%), onderwijs (10%) en de financiële sector (9%)

Tabel 6. Sectoren waarin respondenten werkzaam zijn

Sectoren	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Industrie en productie	15%	11%	19%*
Transport, distributie en logistiek	14%	3%	23%*
ICT	13%	27%*	3%
Andere sector	9%	9%	9%
Niet van toepassing/niet werkzaam	7%	1%	6%*
Onderwijs	6%	10%*	4%
Overige dienstverlening	6%	5%	6%
Groothandel en detailhandel	5%	3%	8%*
Zakelijke dienstverlening	4%	6%*	4%
Gezondheidszorg en welzijn	4%	6%*	4%
Financiële sector	4%	9%*	1%
Cultuur, sport en recreatie	3%	2%	4%*
Landbouw, bosbouw en visserij	3%	2%	4%
Bouw	2%	3%	2%
Justitie, veiligheid en openbaar bestuur	1%	2%	1%
Totaal	100%	100%	100%

Woonsituatie

Eerdere onderzoeken van KcA laten zien, dat de woonsituatie van migranten een belangrijke factor is die verschillen in levenskwaliteit en toekomstperspectief van in Nederland werkzame arbeidsmigranten aantoont. In deze studie is ook aan respondenten gevraagd naar het type huisvesting waarin ze verblijven (tabel 7) en met wie ze samenwonen (tabel 8).

Tabel 7. Woonsituatie van respondenten in Nederland

Woonsituatie (I)	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
In een eigen koopwoning of koopappartement	35%	49%*	25%
In een eigen huurwoning of huurappartement	39%	42%*	37%
Samen met anderen in een woning of appartement	13%	6%	19%*
In een kamer in een (groot) gebouwencomplex	2%	0%	4%*
In een hotel, hostel of pension	3%	1%	4%*
Op een camping, recreatiepark of vakantiepark	1%	0%	2%*
Op het terrein van mijn werkgever	3%	0%	5%*
Anders	3%	1%	3%
Wil ik niet zeggen	1%	1%	0%
Totaal	100%	100%	100%

Meer dan een derde van de respondenten woont in een eigen koopwoning (35%⁸). Ruim twee op

⁸ Dit hoge aantal is waarschijnlijk het gevolg van een hogere respons bij dit panel onder hooggekwalificeerd werkenden. In eerder onderzoek kwamen we tot een lagere uitkomst, bijv. in de 5^e peiling gaf 30% van de

de vijf van de ondervraagde arbeidsmigranten (39%) huren een woning, 13% verblijft samen met anderen in een woning of appartement en 9% in tijdelijke huisvesting zoals een kamer in een (groot) gebouwencomplex, op het terrein van de werkgever, op een camping, recreatiepark of in een hotel, hostel of pension⁹.

Wanneer gekeken wordt naar de typologie van arbeidsmigranten blijkt dat de respondenten in hooggekwalificeerde banen vaker aangeven dat ze een eigen woning bezitten terwijl onder respondenten werkzaam in laaggekwalificeerde banen het vaker voorkomt dat men samen met anderen woont (19%) of in vormen van tijdelijke huisvesting (bij elkaar opgeteld 15%).

De grootste groep respondenten woont samen met een partner of echtgenoot/echtgenote (43%) of met partner en kind(eren) (23%). Uitgesplitst naar de typologie blijkt dat migranten in hooggekwalificeerde banen vaker alleen (20%) of met hun gezin (28%) wonen, in vergelijking met arbeidsmigranten die laaggekwalificeerde werkzaamheden verrichten, respectievelijk 15% en 19%. De laatste groep woont vaker in een gedeelde woning met andere arbeidsmigranten (21%).

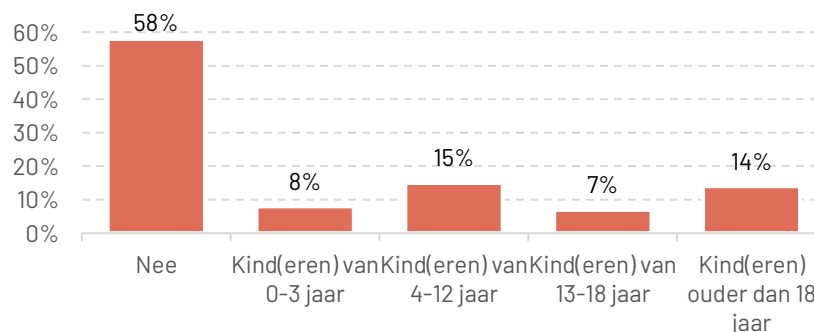
Tabel 8. Situatie samenwonen. Meerdere antwoorden mogelijk.

Woonsituatie (II)	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Ik woon alleen	16%	20%	15%
Met partner/echtgenod(o)t/e	43%	44%	42%
Met partner en kind(eren)	23%	28%*	19%
Met kind(eren)	3%	3%	2%
Met andere arbeidsmigranten in een gedeelde woning	13%	3%	21%*
Met autochtone Nederlanders in een gedeelde woning	2%	1%	2%*
Anders	2%	2%	3%
Wil ik niet zeggen	1%	1%	1%

Gezinssituatie

Bijna drie op de vier van de respondenten zegt een partner of echtgenoot/echtgenote te hebben. 43% geeft aan dat de partner in hun herkomstland is geboren, 13% in een ander land; 18% heeft een in Nederland geboren partner. 4 op de 10 van de respondenten hebben kind(eren) (Figuur 2).

Figuur 2. Het hebben van kinderen. Meerdere antwoorden mogelijk.

respondenten aan een eigen woning te bezitten (50% van de hooggekwalificeerde werkenden en 20% van de laaggekwalificeerde werkenden).

⁹ In verdere analyses worden de volgende antwoorden in één categorie 'tijdelijke huisvesting' weergegeven: in een kamer in een (groot) gebouwencomplex, in een hotel, hostel of pension, op een camping, recreatiepark of vakantiepark en op het terrein van de werkgever.

Vergelijken we deze antwoorden met de beantwoording op de vraag over de woonsituatie dan blijkt dat niet alle migranten die kinderen en/of een partner zeggen te hebben, hiermee in Nederland te wonen. Mogelijkerwijs heeft een deel van hen kinderen of een partner die in het land van herkomst verblijven.

Algemene motieven om naar Nederland te komen

Meest genoemde motieven om naar Nederland te komen zijn salaris en arbeidsvoorwaarden (42%). Die motieven spelen een bovengemiddeld grote rol bij jongeren tot 24 jaar (62%), bij uitzendkrachten (57%) en bij migranten in laaggekwalificeerde banen uit Midden- en Oost-Europa (56%), waarvan meer dan de helft bij uitzendbureaus werkt.

Tabel 9. Redenen om in Nederland te gaan werken. Meerdere antwoorden mogelijk.

	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Salaris en arbeidsvoorwaarden	42%	41%	45%
Persoonlijke ontwikkeling	24%	29%*	21%
Ruim aanbod van banen	23%	26%	22%
Het leefklimaat	23%	32%*	19%
Mijn gezin	22%	14%	23%
Politiek klimaat in land van herkomst	20%	19%	21%
Laag aanbod van banen in herkomstland	15%	13%	17%
Cultureel klimaat in land van herkomst	13%	16%	12%
Betere toekomstperspectieven voor mijn kinderen	12%	14%	10%
Studie of opleiding	11%	15%*	9%
Anders	11%	15%*	8%
Goede verhalen van vrienden, familie	10%	10%	11%
De Nederlandse cultuur	9%	11%	9%
De Nederlandse mensen	7%	7%	7%
Goede verhalen via (sociale) media	3%	4%	2%

Verdere analyse van de antwoorden van de categorieën leidt tot de volgende conclusies:

- Uit de beantwoording van de respondenten uitgesplitst naar geslacht blijkt dat mannen aanzienlijk vaker werkgerelateerde motieven noemen: salaris (49% tegen 36% bij vrouwen), ruim aanbod van banen (30% tegen 18%) en persoonlijke ontwikkeling (28% tegen 20% vrouwen). Bij vrouwen staan gezins-gerelateerde motieven (bijvoorbeeld in Nederland wonende partner) op de tweede plek (met 30%)
- Persoonlijke ontwikkeling en het leefklimaat spelen een belangrijkere rol bij hooggekwalificeerd werkende respondenten (29% en 32%, en nog vaker bij derdelanders), terwijl dit minder het geval is bij degenen in laaggekwalificeerde banen (respectievelijk 21% en 19%). Ook is het volgen van studie/opleiding belangrijker bij hooggekwalificeerd werkende migranten (15%), terwijl dit haast niet relevant is voor migranten afkomstig uit MOE-landen en werkzaam op een lager beroepsniveau (5%). Arbeidsmigranten die werkzaam zijn in laaggekwalificeerde banen noemen gezins-gerelateerde redenen aanzienlijk vaker (26% - derdelanders en MOE-landers scoren het hoogst), tegenover 18% bij migranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren.
- Respondenten die in de afgelopen 3 jaar naar Nederland zijn gekomen, noemen vaker de politieke situatie in hun herkomstland (28%) en het leefklimaat en de cultuur in Nederland (27% en 13%) als redenen om te migreren dan lang verblijvende migranten.

- Gerelateerd aan de taalvaardigheid, zeggen degenen die Engels (erg) goed beheersen vaker dat ze naar Nederland zijn gekomen vanwege (de mogelijkheden voor) de persoonlijke ontwikkeling (26%), het leefklimaat (26%) en studie of opleiding (13%).

Slotopmerkingen

Uit de kenmerken van de respondenten is af te leiden dat de deelname aan de 6de KcA-peiling anders is qua samenstelling dan in eerdere peilingen (met name de 1^e en 5^e peiling). De 6^e peiling kent een hogere deelname van migranten in gunstigere situaties: werkzaam in hooggekwalificeerde banen, met een eigen woning, die samen met hun gezin in Nederland verblijven. Minder dan gebruikelijk in de steekproef aanwezig zijn arbeidsmigranten in laaggekwalificeerde banen, uitzendkrachten en mensen die in tijdelijke huisvesting en samen met andere arbeidsmigranten wonen. De antwoorden van de respondenten weerspiegelen dit¹⁰. De omvang van de steekproef (in absolute aantallen) maakt het toch mogelijk afzonderlijke categorieën migranten te analyseren en te vergelijken.

---

¹⁰ Bijvoorbeeld in de vraag naar hun motivatie om naar Nederland te komen (ook gesteld aan respondenten in de vijfde en zesde peiling van KcA). In de vijfde studie werden aanzienlijk vaker baan-gerelateerde motieven genoemd die van belang zijn voor de groep arbeidsmigranten werkzaam in laaggekwalificeerde banen (zoals het salaris of een laag aanbod van banen in het herkomstland).

6. Gebruik van de Nederlandse taal

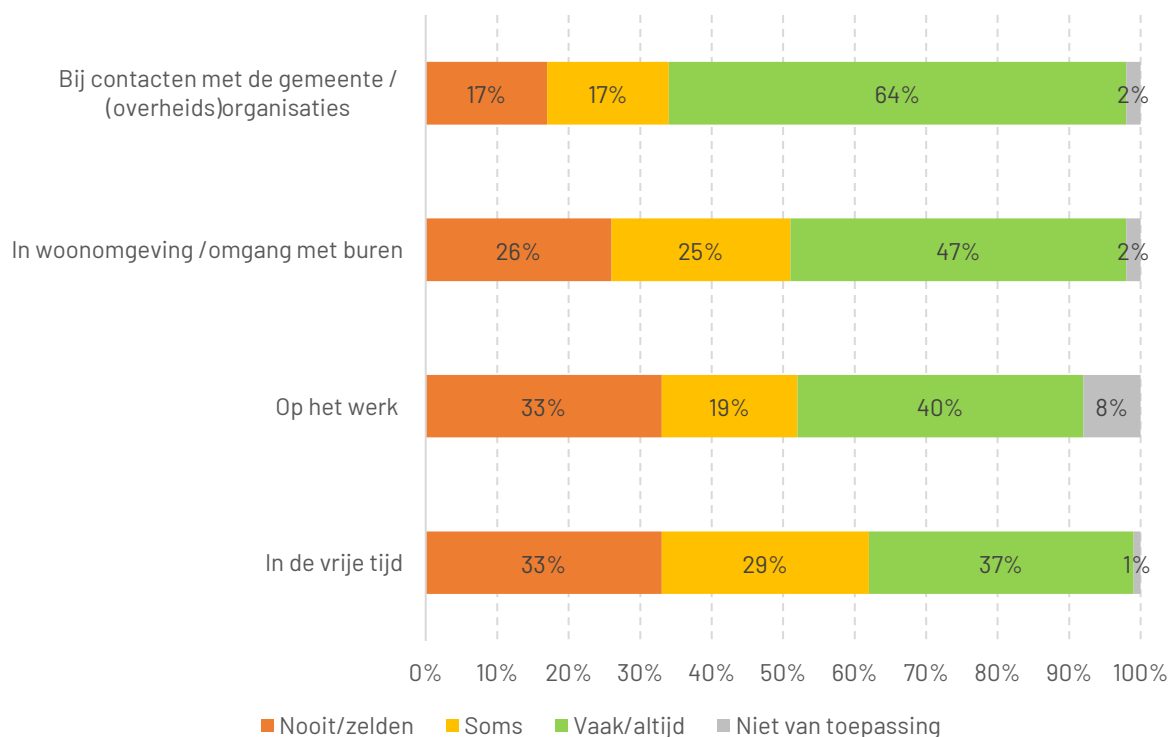
In de eerste reeks vragen is aandacht besteed aan situaties waarin migranten geconfronteerd worden met de Nederlandse taal en wanneer ze welke taal meestal gebruiken. De respondenten is gevraagd in welke omstandigheden ze in aanraking komen met het Nederlands, welke taal ze gebruiken in dagelijkse situaties en tevens hoe vaak ze sociale contacten onderhouden.

6.1 Contact met de Nederlandse taal in verschillende situaties

Arbeidsmigranten worden vooral geconfronteerd met de Nederlandse taal bij contacten met Nederlandse instellingen als de gemeente of andere (overheids-)organisaties, bijvoorbeeld de belastingdienst. Ongeveer twee op de drie van de ondervraagde arbeidsmigranten zeggen vaak of altijd te maken te hebben met het Nederlands bij of tijdens het contact met deze instellingen (17% zegt soms). Verrassend is het relatief hoge aantal mensen dat aangeeft niet of zelden te maken te hebben met het Nederlands in zo'n situatie (17%); mogelijkwijs gebruiken deze respondenten vooral Engels in hun contacten met instellingen.

Iets minder vaak worden arbeidsmigranten geconfronteerd met de Nederlandse taal op het werk en in hun vrije tijd: bij bijna 4 op de 10 komt dit vaak of altijd voor, terwijl een op de drie aangeeft dat dit nooit of zelden gebeurt. Daarentegen komen arbeidsmigranten relatief vaker in aanraking met de Nederlandse taal in de woonomgeving: bijna de helft van de ondervraagden zegt vaak of altijd te maken hebben met het Nederlands bij de omgang met de burens, bij een op de vier gebeurt dit nooit of zelden.

Figuur 3. Contact met de Nederlandse taal in de verschillende situaties (N=1553)

Kijken we naar typologie van de arbeidsmigranten dan blijkt:

- Respondenten werkzaam in hooggekwalificeerde banen bevinden zich vaker in een werkomgeving waarin het Nederlands nooit of zelden gesproken wordt (41%) ten opzichte van degenen die laaggekwalificeerd werk uitvoeren (28%). Het hoogst scoren hier kennismigranten van buiten Europa met 44%.
- Anderzijds komen migranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren vaker in hun woonomgeving in aanraking met het Nederlands (53% vaak/altijd en 21% nooit/zelden). Terwijl bij respondenten werkzaam in laaggekwalificeerde beroepen het patroon anders is: 30% woont in een omgeving waar het Nederlands nooit of zelden wordt gesproken en 43% vaak of altijd. Deze verschillen kunnen worden verklaard door de verblijfsduur in Nederland en woonsituatie van deze groepen: migranten in hooggekwalificeerde banen die deel hebben genomen aan het onderzoek verblijven langer in Nederland en beschikken vaker over een eigen woning. De groep migranten werkzaam in laaggekwalificeerde banen bestaat grotendeels uit respondenten die korter in Nederland verblijven en niet zelfstandig wonen.
- Van de arbeidsmigranten die in hooggekwalificeerde banen werken geeft het merendeel (78%) aan vaak of altijd te maken te hebben met het Nederlands bij contacten met de gemeente en andere (overheids-)organisaties, bv. UWV, Belastingdienst. Van de migranten werkzaam in laaggekwalificeerde beroepen zegt de helft vaak/altijd met het Nederlands geconfronteerd te worden bij contacten met verschillende instellingen, een op de vier spreekt van nooit of zelden¹¹.
- Arbeidsmigranten die uit Midden- en Oost-Europa komen en in laaggekwalificeerde banen werken, hebben het minste contact met het Nederlands in hun woonomgeving, tijdens hun vrije tijd en bij contacten met instellingen.
- Er is geen significant verschil te zien tussen deze twee groepen met betrekking tot de vrije tijd.

Wanneer variabelen als verblijfsduur, woonsituatie of contractvorm in de analyse worden meegenomen, zijn enige verschillen op te merken.

- Verblijfsduur. Hoe langer de arbeidsmigranten in Nederland wonen hoe vaker ze worden geconfronteerd met het Nederlands op alle levensdomeinen behalve vrijetijdsbesteding. Van de respondenten die meer dan 5 jaar in Nederland wonen zegt 46% vaak of altijd te maken te hebben met het Nederlands op het werk, 56% in de woonomgeving en de omgang met de burens en 72% bij contacten met de instellingen. Bij migranten die minder dan 3 jaar geleden naar Nederland zijn verhuisd is dit respectievelijk 35%, 35% en 54%. Deze groep zegt vaker nooit of zelden in aanraking te komen met Nederlands in de woonomgeving en de omgang met de burens (36%) en bij contacten met de gemeente en andere organisaties (25%).
- De woonsituatie. Respondenten die niet zelfstandig wonen hebben minder contact met het Nederlands in hun woonomgeving dan arbeidsmigranten die over een eigen woning beschikken. Bij arbeidsmigranten wonend in tijdelijke huisvesting zegt de helft (51%) nooit of zelden in aanraking te komen met het Nederlands bij de omgang met burens en 24% vaak of altijd. Daarentegen geeft een meerderheid van de respondenten met een eigen huis (60%) aan vaak of altijd contact te hebben met het Nederlands in de

---

¹¹ Mogelijkerwijs speelt hierbij de gemiddeld wat kortere verblijfsduur in Nederland een rol.

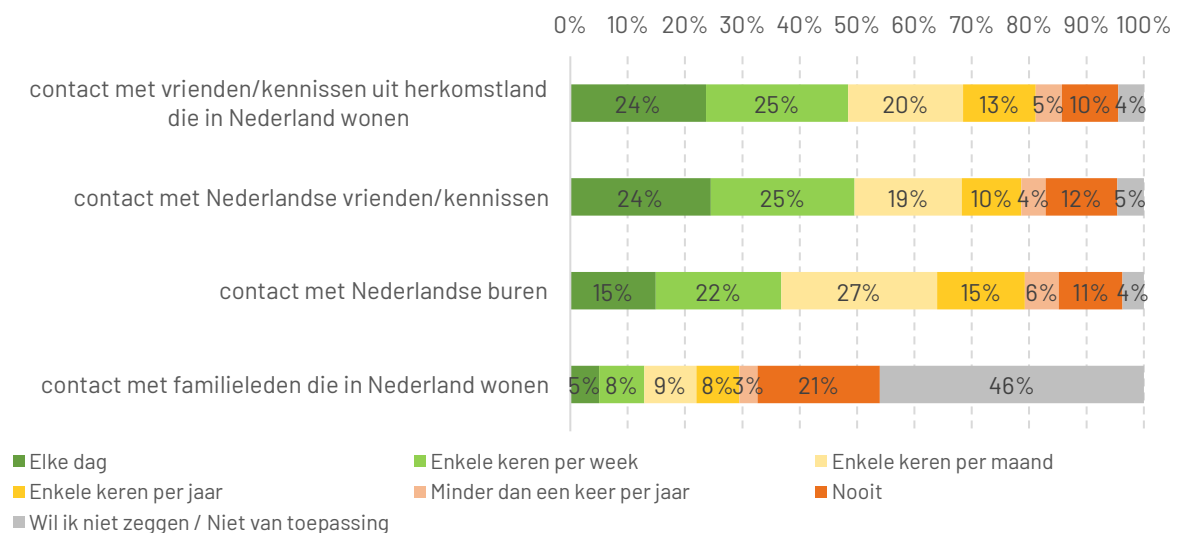
woonomgeving. Respondenten wonend in tijdelijke huisvesting zeggen minder vaak dat ze te maken hebben met de Nederlandse taal bij contacten met instellingen (39% nooit/zelden, 35% vaak/altijd tegen 10% en 74% van de respondenten met een eigen woning).

- Het soort contract. Uitzendkrachten hebben minder te maken met het Nederlands in de woonomgeving: 38% nooit/zelden en 35% vaak/altijd. Bij respondenten met een vaste aanstelling bij een directe werkgever zegt 54% vaak/altijd in aanraking te komen met Nederlands bij de omgang met de burens en 21% nooit/zelden. Dit komt vooral door hun woonsituatie: een groot deel van uitzendkrachten woont samen met andere arbeidsmigranten terwijl migranten met een vast of tijdelijk contract meestal een eigen woning bezitten of een woning huren. Respondenten die bij een werkgever werken zeggen vaker in contact te komen met de Nederlandse taal als ze zakendoen met de overheid/gemeente dan migranten die op basis van een uitzendcontract werken. Ook hier speelt mogelijk een rol dat zij gemiddeld al langer in Nederland verblijven. Het is interessant dat er in de beantwoording geen significant verschil tussen de contractvormen bestaat over het contact met Nederlands op de werkvloer: beide groepen passen in het gemiddelde antwoordpatroon.

6.2 Sociale contacten en contact met de Nederlandse taal via media, boeken, podcasts en films

In een volgende vraag is aan de respondenten gevraagd naar de frequentie van contacten met Nederlandse vrienden/kennissen en met vrienden/kennissen en familieleden uit het herkomstland die in Nederland wonen. Voorts werd gevraagd hoe vaak ze te maken hebben met de Nederlandse taal via media, boeken, podcasts en films.

Figuur 4. Frequentie van contacten met vrienden, kennissen en familieleden. (N=1553)

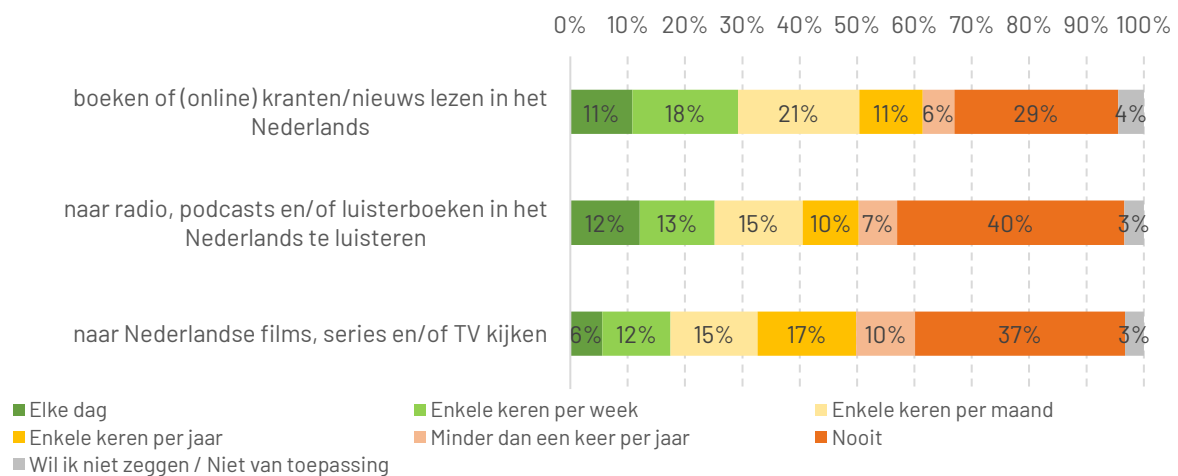

Opvallend is dat de frequentie van de contacten met vrienden en kennissen uit het herkomstland die in Nederland wonen vergelijkbaar is met de frequentie van de contacten met de Nederlandse vrienden/kennissen. De helft van de ondervraagde migranten zegt enkele keren per week of vaker deze contact te onderhouden en slechts een op de tien geeft aan nooit contact te hebben. Het contact met Nederlandse burens is lager: minder respondenten geven aan dagelijks in contact te komen met de burens (15%), een grotere groep spreekt van enkele keren per maand (27%) of enkele keren per jaar (15%). Van de geënquêteerde arbeidsmigranten zegt ongeveer de helft dat

hun familieleden in Nederland wonen: een kwart van de groep met familie in Nederland heeft enkele keren per week of vaker contact met die familieleden.

Bezien we de frequentie van het contact met de Nederlandse taal via (online) media, films of boeken, dan valt op dat naar Nederlandse films, series en/of tv kijken het minst populair is en boeken, kranten of online nieuws lezen in het Nederlands iets vaker genoemd wordt. Van de ondervraagde respondenten zegt 37% nooit naar Nederlandse tv/films te kijken; slechts 18% doet dit wekelijks of vaker. Het luisteren naar radio, podcasts en/of luisterboeken komt ook wat vaker voor (25% doet dit wekelijks of vaker). Anderzijds zeggen 3 op de 10 respondenten nooit boeken /kranten /online nieuws te lezen in het Nederlands; bijna 30% doet dit enkele keren per week of vaker.

Figuur 5. Frequentie van contacten met de Nederlandse taal via media, boeken, podcasts en films. (N=1553)

De nadere analyse van de antwoorden van de respondenten leidt tot de volgende conclusies:

- Naar verwachting hangen de resultaten vooral samen met de beheersing van de Nederlandse taal door de respondenten. Hoe taalvaardiger arbeidsmigranten zijn, hoe vaker ze contacten met Nederlandse vrienden/kennissen en burens onderhouden en hoe vaker ze naar de Nederlandse films/tv kijken, naar radio/podcasts luisteren en boeken/kranten/online nieuws lezen. Wel moet worden opgemerkt dat de causaliteit hier twee richtingen in kan gaan: betere kennis van het Nederlands kan ook een gevolg zijn van frequenter sociale contacten en gebruik van Nederlandse media (als aangegeven bij de analyse van de open vraag naar de manieren om Nederlands te leren, zie hoofdstuk 8).
- Gerelateerd aan de leeftijd van de arbeidsmigranten zien we dat de respondenten in de oude leeftijdscategorie (50-64 jaar) vaker contact onderhouden met de Nederlandse vrienden en burens dan degenen jonger dan 34 jaar. Waarschijnlijk dat de verblijfsduur hier een rol speelt: respondenten tussen 50 en 64 jaar verblijven langer in Nederland dan jongeren onder 34 jaar, waardoor ze in de loop der tijd meer contacten met Nederlanders hebben kunnen leggen. Mogelijkerwijs is de beheersing van de Nederlandse taal hier ook van invloed: de oudere leeftijdscategorieën kunnen hun taalvaardigheid iets beter beoordelen dan jongeren onder 34 jaar. Een vergelijkbaar patroon gerelateerd aan de leeftijd van de respondenten is te zien bij de frequentie van het lezen van boeken/kranten en het kijken naar Nederlandse tv/films. Een algemeen patroon is: hoe ouder de respondenten hoe vaker ze boeken/kranten/nieuws in het Nederlands lezen en naar Nederlandse films/series/tv kijken. Dit verschil is bij het luisteren naar radio/podcasts/luisterboeken niet zo duidelijk.

- Bezien we de verblijfsduur van de respondenten, dan doet zich vooral bij contacten met de Nederlandse burenen een verschil voor: respondenten die langer in Nederland wonen geven vaker aan frequente contacten met de burenen te hebben dan degenen die laatste 3 jaar naar Nederland zijn geëmigreerd. Ook is dit patroon te zien bij contacten met de Nederlandse vrienden/kennissen (alhoewel de correlatie zwakker is). Het lezen van boeken/kranten in het Nederlands en naar tv/films kijken is ook populairder onder de respondenten die langer dan 5 jaar in Nederland.
- Er zijn voorts enige verschillen te vermelden tussen migranten die op basis van een uitzendcontract of een vast contract werken. Uitzendkrachten hebben minder contact met hun Nederlandse burenen (18% nooit, 15% enkele keren per jaar of zelden) tegen migranten die een vast contract hebben (resp. 7% en 5%). Uitzendkrachten onderhouden anderzijds aanmerkelijk vaker contact met vrienden/kennissen uit het herkomstland die in Nederland wonen (38% elke dag vs. 18%). Een groot deel van de uitzendkrachten geeft ook aan nooit boeken/kranten te lezen in het Nederlands (44%) of naar Nederlandse films/tv te kijken (49%).
- Een vergelijkbaar patroon als bij uitzendkrachten valt op te tekenen bij de groep arbeidsmigranten die in tijdelijke huisvesting wonen (dit komt waarschijnlijk door het feit dat een groot deel van de uitzendkrachten tevens in tijdelijke huisvesting verblijft). Migranten op vakantieparken of in een kamer in een hotel of (groot) gebouwencomplex, zijn meestal gescheiden van de lokale samenleving waardoor ze minder contact met Nederlandse burenen hebben (ongeveer 35% nooit). Anderzijds hebben ze meer contact met mensen uit hun eigen land die in Nederland wonen (rond 40% elke dag). Een aanzienlijk deel zegt geen contact te hebben met Nederlandse kennissen, de gescheiden huisvestingssituatie werkt dit mogelijkwijs in de hand. Meer dan de helft maakt nooit gebruik van Nederlandse media (tv), kijkt geen films/series, noch leest boeken/kranten in Nederlands.
- Geen significante verschillen zijn gevonden tussen man en vrouw in de beantwoording.

6.3 Taalgebruik in verschillende situaties

In de volgende vraag zijn situaties aan de respondenten voorgelegd en vervolgens is gevraagd welke taal ze meestal gebruiken in die situaties: Nederlands, Engels, hun moedertaal of een andere taal. Respondenten konden ook een optie 'niet van toepassing' kiezen - bij het analyseren van deze vraag werden respondenten die deze optie hebben gekozen niet meegenomen.

Uit tabel 10.A. blijkt dat respondenten in de meeste situaties in de publieke ruimte veelal Engels gebruiken: bij doktersbezoek (74%), op het werk (73%), bij contacten met de eigenaar van de huurwoning (70%) met de gemeente en andere (overheids)instanties (66%) en als ze een studie of opleiding volgen (62%). Minder dan een op de drie geeft aan in deze situaties vooral Nederlands te gebruiken; op de werkvloer geldt dit voor slechts 18% van de ondervraagden en bij doktersbezoek voor 23%.

Bij sportverenigingen, sociale activiteiten of in de woonomgeving wordt door rond 6 op de 10 van de respondenten Engels het vaakst gebruikt, Nederlands is in die situaties ook vaker genoemd als de dominante taal (door 36%). Mogelijkwijs is de drempel om in het Nederlands te praten in deze situaties voor respondenten lager dan bij de situaties waarin respondenten goed begrepen willen worden door hun gesprekspartners (bijv. bij contacten met medische specialisten).

Tabel 10.A. Taalgebruik in verschillende situaties (contacten met Nederlandse instanties)¹²

	Nederlands	Engels ^a	Mijn moedertaal ^b	Andere taal
Bij doktersbezoek /contacten met medische specialisten (N=1463)	23%	74%	2%	0%
Op het werk (N=1372)	18%	73%	8%	1%
Bij contacten met de eigenaar van de woning die ik huur (N=571)	27%	70%	3%	1%
Bij contacten met de gemeente en andere (overheids)organisaties (N=1497)	32%	66%	1%	1%
Bij een studie of opleiding (N=853)	32%	62%	5%	1%
Bij de sportvereniging of tijdens andere sociale activiteiten (N=1325)	36%	61%	2%	0%
In de woonomgeving en de omgang met burens (N=1508)	35%	58%	6%	1%
Bij vrijwilligerswerk (N=499)	40%	49%	8%	2%
Op de school van mijn kinderen (N=401)	44%	44%	9%	3%

^aOok Engels als moedertaal; ^b Moedertaal anders dan Engels

Daarentegen is het Nederlands vaak de eerste taal bij vrijwilligerswerk voor respondenten (40% van hen die vrijwilligerswerk doen) en bij contacten op school met de leerkrachten of andere ouders (44% van de respondenten die kinderen hebben), alhoewel een vergelijkbaar deel van de respondenten zegt dat ze voornamelijk Engels gebruiken in deze situaties (respectievelijk 49% en 44%). Het frequenter gebruik van het Nederlands in deze situaties kan verbonden zijn aan de leefsituatie van de arbeidsmigranten die vrijwilligerswerk doen en/of kinderen hebben: ze wonen langer in Nederland en beoordelen hun taalvaardigheid (iets) hoger (zie hoofdstuk 7).

Een moedertaal ander dan Engels komt frequenter voor bij contacten op school van de kinderen (9% van de respondenten met kinderen), op de werkvloer (8%), bij vrijwilligerswerk (8%) of in de woonomgeving. In medische situaties, bij contacten met de gemeente of met de eigenaar van de huurwoning en bij sportvereniging/andere sociale activiteiten is hier minder sprake van.

Samengevat zien we de volgende verschillen in taalgebruik.

- Het type werk. Arbeidsmigranten in hooggekwalificeerde banen zeggen vaker Engels te gebruiken op hun werk (83%), in de omgang met de burens (64%), bij gesprekken met vrienden (74%) en bij een studie of opleiding (74%). Respondenten die laaggekwalificeerd werk verrichten, geven daarentegen vooral aan dat zij met de huiseigenaar (32%) Nederlands spreken, een opleiding in het Nederlands volgen (40%) en op hun werkplek Nederlands (21%) of de moedertaal (ander dan Engels) gebruiken (12%).
- Taalvaardigheid. Naar verwachting hangt het taalgebruik van respondenten samen met de (zelf)beoordeling van de eigen taalvaardigheid in het Nederlands. Hoe beter respondenten de eigen taalvaardigheid in het Nederlands beoordelen, hoe vaker ze

¹² In de analyse van deze vraag is een onderscheid aangebracht tussen het taalgebruik in publieke ruimtes (Tabel 10.A., bijv. contacten met instellingen, medische specialisten, op het werk) en in de thuissituatie (Tabel 10.B., contacten met partner, kinderen en vrienden). De antwoorden van de respondenten afkomstig uit Angelsaksische landen (Australië, Canada, Ierland, Nieuw-Zeeland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten) die Engels als moedertaal hebben, worden in Tabel 10.A. tot 'Engels' opgeteld. In thuissituaties (Tabel 10.B.) worden de antwoorden van de respondenten afkomstig uit Angelsaksische landen bij 'Mijn moedertaal' opgeteld.

voornamelijk Nederlands gebruiken in de meeste dagelijkse situaties (op het werk, bij doktersbezoek, bij contacten met de gemeente, met de eigenaar van de woning, op de school van de kinderen).

- **Verblijfsduur.** Naar mate de respondenten langer in Nederland verblijven, verandert hun taalgebruik in verschillende situaties: ze gebruiken vaker Nederlands en minder vaak Engels in de woonomgeving, bij contacten met de gemeente, bij vrijwilligerswerk, bij sociale activiteiten, bij doktersbezoek, op het werk en op school van de kinderen. Na 5 jaar regelt ongeveer de helft van de respondenten hun zaken al in het Nederlands (met instellingen, woningeigenaar, op school van kinderen). Dit gebeurt minder vaak in contacten met medische specialisten – slechts 36% gebruikt bij deze contacten vooral Nederlands, voor de 60% blijft Engels hier de spreektaal. Mogelijkerwijs voelen arbeidsmigranten zich meer op hun gemak om in het Engels te communiceren over hun gezondheidssituatie of maken ze gebruik van gezondheidszorg in het Engels (bijvoorbeeld bij internationale gezondheidscentra).
- **Het type contract.** Uitzendkrachten, vergeleken met respondenten rechtstreeks in dienst bij een werkgever, gebruiken vaker hun moedertaal (ander dan Engels) op de werkvloer (17% vs. 3%) en minder vaak Nederlands (9% vs. 21%). Ze voeren meestal gesprekken in het Engels bij sociale activiteiten, contacten met medische specialisten en gemeente of andere instellingen en zelden in het Nederlands, terwijl andere respondenten vaker Nederlands gebruiken (alhoewel Engels voor meer dan de helft de voertaal is in deze situaties).
- **Woonsituatie.** Respondenten die niet zelfstandig wonen (in tijdelijke huisvesting of in gedeelde woningen) onderscheiden zich van andere, meer in Nederland gevestigde groepen (degenen die over een eigen woning beschikken of een woning huren). Rond 8 op de 10 van de niet zelfstandig gehuisveste respondenten gebruiken Engels bij hun contacten met huisarts/medische specialisten, met de gemeente of tijdens vrijetijdsbesteding (bij de sportvereniging of andere sociale activiteiten). Arbeidsmigranten verblijvend in tijdelijke huisvesting, bevinden zich vaker dan andere in een woon- en werkomgeving waar de eigen moedertaal (ander dan Engels) gesproken wordt: 25% zegt die voornamelijk te gebruiken in de woonomgeving en 27% op het werk.

In gezinssituaties gebruikt men de moedertaal (Engels of andere taal) beduidend vaker dan Nederlands: 84% van de respondenten met kinderen praat met hen in de moedertaal, 71% van de groep met partner, gebruikt de moedertaal bij gesprekken met de partner. Dit geldt ook voor de relaties met vrienden: 51% van de respondenten zegt vooral de moedertaal te gebruiken bij gesprekken met vrienden. Naarmate respondenten langer in Nederland wonen, spreken ze vaker met hun partner en/of vrienden Nederlands. Dit komt waarschijnlijk omdat respondenten die korter in Nederland wonen, vaker een relatie hebben met een partner die in hun herkomstland is geboren, terwijl respondenten die al langer in Nederland wonen vaker zeggen een Nederlandse partner te hebben of een partner afkomstig uit een ander land. Mogelijkerwijs hebben respondenten die langer in Nederland wonen ook meer Nederlandse vrienden. Kijken we naar de verblijfsduur dan is echter nauwelijks verschil te constateren in dominante taalgebruik bij gesprekken met de kinderen.

Tabel 10.B. Taalgebruik in verschillende situaties (thuis situatie)

	Nederlands	Engels ^a	Mijn moedertaal ^b	Andere taal
Bij gesprekken met mijn kind(eren) (N=579)	6%	8%	84%	3%
Bij gesprekken met partner (N=1146)	4%	21%	71%	3%
Bij gesprekken met vrienden (N=1524)	5%	40%	53%	1%

^a Exclusief Engels als moedertaal; ^b Moedertaal incl. Engels

Degenen die in tijdelijke huisvesting wonen lijken in hun sociale contacten meer gericht te zijn op landgenoten: de moedertaal is dominant in gesprekken met vrienden (73%) en met de partner (92%). Bij uitzendkrachten is het beeld vergelijkbaar (respectievelijk 63% en 83%). Opmerkelijk is echter dat ook migranten afkomstig uit Engelstalige landen zeggen vooral hun moedertaal bij deze contacten te gebruiken.

6.4 Het nut van een goede beheersing van het Nederlands

De respondenten is gevraagd hoe nuttig ze een goede beheersing van de Nederlandse taal vinden in verschillende situaties uit het dagelijkse leven (op een schaal van 1: helemaal niet nuttig, tot 4: heel erg nuttig). De gemiddelde beoordeling van respondenten is te vinden in tabel 11. De respondenten die de situaties niet van toepassing vonden (bijv. geen werk/partner/kinderen hebben, geen vrijwilligerswerk doen) zijn bij deze analyse niet meegenomen.

Tabel 11. Het belang van een goede beheersing van het Nederlands in verschillende situaties

	Totaal	Hoogkwalifi.	Laagkwalifi.
Bij contacten met de gemeente en andere (overheids)organisaties (N=1443)	3,5	3,4	3,6
Op de school van mijn kinderen (N=448)	3,3	3,2	3,3
Bij een doktersbezoek (N=1393)	3,2	3,0	3,5
In de woonomgeving en de omgang met burens (N=1480)	3,2	3,1	3,3
Bij vrijwilligerswerk (N=460)	3,2	3,2	3,3
Bij de sportvereniging of tijdens andere sociale activiteiten (N=1280)	3,1	2,9	3,2
Op het werk (N=1393)	3,0	2,6	3,3
Bij een studie of opleiding die ik volg (N=735)	2,7	2,3	3,1
Bij gesprekken met vrienden (N=1436)	2,6	2,4	2,7
Bij gesprekken met mijn kind(eren) (N=506)	2,3	2,3	2,3
Bij contacten met de eigenaar van de woning die ik huur (N=534)	2,2	2,5	2,0
Bij gesprekken met partner/echtgenoot/echtgenote (N=1040)	1,9	1,7	2,0

Uit bovenstaande tabel blijkt dat arbeidsmigranten het nut van een goede beheersing van de Nederlandse taal vooral zien bij de contacten met verschillende instellingen: gemeente en andere overheidsinstanties (gem. 3,5), school van de kinderen (3,3) en met medische instellingen (3,2; voor de laaggekwalificeerde werkende respondenten is dit belangrijker dan voor de hooggekwalificeerde werkenden). Vervolgens vinden de respondenten een goede taalvaardigheid in het Nederlands nuttig bij vrijwilligerswerk (3,2) in de woonomgeving (3,2) en tijdens hun vrijetijdsactiviteiten (3,1). Het minst nuttig is voor hen de goede beheersing van het Nederlands

thuis: bij gesprekken met partner (1,9) of kinderen (2,3) en bij contacten met de eigenaar van de woning die ze huren (2,2).

De grootste verschillen tussen arbeidsmigranten in hoog- en laaggekwalificeerde banen zijn op te tekenen met betrekking tot de werkomgeving, bij contacten met een dokter of een andere medisch specialist of bij het volgen van een studie of opleiding. In alle benoemde situaties is de goede kennis van het Nederlands waardevoller voor arbeidsmigranten die laaggekwalificeerd werk uitvoeren dan voor de respondenten in hooggekwalificeerde banen. Uitzendkrachten en migranten die in tijdelijke huisvesting wonen scoren hier op een gelijke wijze als de groep respondenten in laaggekwalificeerd werk.

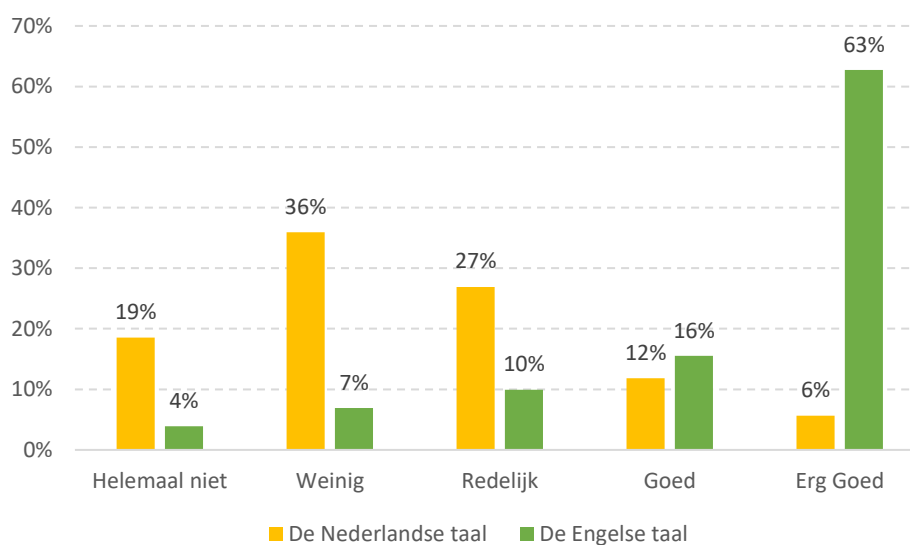
7. Taalvaardigheid van de arbeidsmigranten

7.1 Taalvaardigheid in het Nederlands en in het Engels

Dit hoofdstuk gaat in op de beheersing van de Nederlandse en Engelse taal van arbeidsmigranten en de verschillen tussen verschillende groepen migranten. De respondenten is gevraagd hun taalvaardigheid te beoordelen op een schaal van 1: helemaal niet, tot 5: erg goed. Figuur 6 toont aan dat in het algemeen arbeidsmigranten hun taalvaardigheid in het Engels hoger beoordelen dan die in het Nederlands. Meer dan de helft van de ondervraagden beheerst het Nederlands weinig of helemaal niet. Slechts 6% geeft aan het Nederlands erg goed te kennen en 12% goed. Anderzijds geven twee op de drie arbeidsmigranten aan het Engels erg goed te kennen. Dit hoge percentage komt gedeeltelijk door de hoge deelname in de steekproef van de respondenten die uit Engelstalige landen komen: 18%¹³. Ook als we deze native speakers uitsluiten (dan wordt de N=1265) blijft het percentage hoog: 56% van de respondenten zegt Engels erg goed te beheersen, 19% goed, 12% redelijk, 8% weinig en 5% helemaal niet.

Als we naar 8 onderscheiden typen arbeidsmigranten kijken, valt op dat de laagste beoordeling van de taalvaardigheid in het Engels voorkomt onder migranten afkomstig uit Midden- en Oost-Europa werkzaam in laaggekwalificeerde banen: 56% zegt Engels erg goed/goed te kennen en 23% helemaal niet of weinig. Migranten uit derde landen die laaggekwalificeerd werk doen, zeggen ook minder vaak dat ze (zeer) goed Engels spreken, terwijl de vaardigheidsniveaus voor alle andere types zeer hoog is ingeschat: meer dan 9 op de 10 spreken (zeer) goed Engels.

Figuur 6. Beoordeling van taalvaardigheden in het Nederlands en in het Engels (N=1553)

In de nadere analyse van de Nederlandse taalvaardigheid van arbeidsmigranten gebruiken we gemiddelden om groepen te vergelijken. Tabel 9 geeft gemiddelde waarderingscijfers weer en het percentage respondenten dat aangeeft geen of weinig Nederlands te kennen. Gemiddeld beoordelen de respondenten hun huidige Nederlandse taalvaardigheid met 2,5 (op een schaal van 1 tot 5). Het gemiddelde waarderingscijfer ligt bij arbeidsmigranten in hooggekwalificeerde

¹³ De Angelsaksische landen: Australië, Canada, Ierland, Nieuw-Zeeland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten (N=273).

banen op 2,7, bij laaggekwalificeerd werkenden op 2,4. De beoordeling varieert van 3,0 bij respondenten uit Midden- en Oost-Europa die hooggekwalificeerd werk uitvoeren, tot 2,2 bij laaggekwalificeerd werkenden uit MOE-landen.

Uitgesplitst naar een aantal achtergrondkenmerken zijn de volgende verschillen te vermelden:

- De leeftijd. Hoe ouder, hoe beter men de Nederlandse taal zegt te beheersen. De gemiddelde waardering van de jongste groep ligt op 1,8 terwijl oudere migranten beduidend hoger scoren: 2,6 bij migranten tussen 35 en 49 jaar. Waarschijnlijk hangt dit samen met de verblijfsduur (jongeren verblijven korter in Nederland dan oudere leeftijdscategorieën).
- De verblijfsduur. Andere onderzoeken toonden al een relatie aan tussen verblijfsduur en taalvaardigheid van migranten. Migrant die langer dan 5 jaar in Nederland wonen beoordelen hun beheersing van de Nederlandse taal hoger (3,0) dan degenen die niet langer dan 3 jaar geleden gemigreerd zijn (2,0).
- De woonsituatie van migranten, die vaak de mogelijkheden bepaalt in contact te komen met autochtone Nederlanders. Arbeidsmigranten die over een eigen woning beschikken zijn naar hun eigen mening taalvaardiger (2,9) dan migranten die samen met andere migranten in een gedeelde woning (2,1) of in tijdelijke huisvesting (1,8) verblijven.
- Het soort contract. Uitzendkrachten geven aan het Nederlands minder goed te beheersen (2,0) vergeleken met zelfstandigen (2,9) en degenen die een vaste of een tijdelijke aanstelling bij de werkgever hebben (2,7). Dit heeft ook te maken met de verblijfsduur: bij de respondenten werkzaam via uitzendbureaus verblijft een groter deel korter in Nederland dan degenen die rechtstreeks werkzaam zijn bij een werkgever.
- Het volgen van een cursus Nederlands heeft invloed op de taalvaardigheid. Respondenten die een cursus hebben gevolgd (ongeacht het type cursus¹⁴) zeggen taalvaardiger te zijn (2,8) dan degenen die geen cursus hebben gevolgd (2,4).
- Gezinssituatie. Respondenten die in Nederland geboren partner hebben beoordelen hun taalvaardigheid (iets) hoger. Bij het hebben van kinderen (van 4 tot 18 jaar).

Bij het aantal respondenten dat geen of weinig Nederlands beheerst valt op dat dit drie op de vier keer migranten met een uitzendcontract betreft, 83% die in tijdelijke huisvesting wonen en 78% die korter dan drie jaar in Nederland wonen.

In de analyse is ook gekeken naar de omvang en kenmerken van de groep migranten die het meest kwetsbaar kan zijn vanwege een gebrekkige taalvaardigheid. Arbeidsmigranten met geen of weinig kennis van het Nederlands en geen of weinig kennis van het Engels maakten 8% uit van alle respondenten. Bezien we de kenmerken van deze groep, dan zijn dit vooral degenen die laaggekwalificeerd werk uitvoeren (96%). Meer dan de helft werkt op basis van een uitzendcontract (56%) en 12% heeft geen baan. Ook respondenten die niet zelfstandig wonen (samen met anderen, in gedeelde of tijdelijke huisvesting) en relatief kort in Nederland verblijven (minder dan 3 jaar) zijn in die groep oververtegenwoordigd, respectievelijk met 47% en met 43%.

---

¹⁴ In de analyse zijn verschillende typen cursussen gebundeld: cursussen georganiseerd door een privé-bedrijf/taalschool, door de werkgever/uitzendbureau of (gesubsidieerde) cursussen georganiseerd door de gemeente of een andere organisatie.

Tabel 12. De beheersing van de Nederlandse taal

		Beheersing van het Nederlands (gemiddeld op een schaal van 1 tot 5)	% respondenten met geen/weinig beheersing van de Nederlandse taal
Total		2,5	55%
Geslacht	Man	2,5	57%
	Vrouw	2,5	53%
Leeftijd	Tot 24 jaar	1,8	82%
	25 tot 34 jaar	2,4	59%
	35 tot 49 jaar	2,6	51%
	50 tot 64 jaar	2,6	50%
	65 jaar en ouder	2,8	35%
Verblijfsduur	Minder dan 3 jaar	2,0	78%
	3 tot 5 jaar	2,4	55%
	Langer dan 5 jaar	3,0	37%
Woonsituatie	In een eigen koopwoning	2,9	40%
	In een eigen huurwoning	2,5	55%
	Samen met anderen in een woning	2,1	68%
	In tijdelijke huisvesting	1,8	83%
Type contract	Een uitzendcontract	2	74%
	Een tijdelijk contract bij directe werkgever	2,6	48%
	Een vast contract bij directe werkgever	2,7	47%
	Zelfstandige	2,9	38%
	Geen baan	2,5	52%
Cursus Nederlands gevolgd	Ja	2,8	44%
	Nee	2,4	63%
Type migrant	Hooggekwalificeerd	2,7	49%
	Laaggekwalificeerd	2,4	59%
Partner	Partner geboren in Nederland	3,1	34%
	Partner geb. in herkomstland	2,3	63%
	Partner geb. in andere land	2,6	52%
	Geen partner	2,4	59%
Kinderen	Met kinderen (0-3 jaar)	2,5	57%
	Met kinderen (4-18 jaar)	2,7	46%
	Zonder kinderen	2,4	58%
Contact met NL-vrienden of burens	Elke dag	2,8	41%
	Nooit	1,8	82%

7.2 Gebruik van hulpmiddelen bij de communicatie in het Nederlands

Meest genoemde hulpmiddel dat bij de communicatie in het Nederlands wordt gebruikt is een vertaal-app voor schriftelijke teksten. Dit geldt zowel voor hooggekwalificeerde werkenden als voor respondenten die laaggekwalificeerd werk uitvoeren (alhoewel de eerstgenoemde groep dit significant vaker gebruikt). Vervolgens vragen de respondenten een derde partij, bijvoorbeeld een vriend of familielid, om hulp. Dit komt vaker voor onder migranten werkzaam in laaggekwalificeerde banen (41%). Op de derde plek staan vertaal-apps voor gesproken teksten. Rond 1 op de 10 respondenten zegt geen hulp nodig te hebben, hier scoren migranten uit MOE-landen werkzaam in hooggekwalificeerde banen het hoogst (met 27%).

Tabel 13. Gebruik van hulpmiddelen bij de communicatie in het Nederlands. Meerdere antwoorden mogelijk.

Hulpmiddelen	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Een vertaal-app voor schriftelijke teksten (bv. Google)	76%	81%*	74%
Hulp van een derde partij (bv. een vriend, familielid)	37%	32%	41%*
Een vertaal-app voor de gesproken teksten	23%	22%	24%
Woordenboek	8%	8%	8%
Vertaalcomputer	6%	5%	7%
Anders	2%	3%	2%
Ik heb geen hulp nodig	12%	13%	11%

Enkele opvallende verschillen tussen groepen zijn:

- Vrouwen (41%) schakelen vaker hulp in van een derde partij dan mannen (32%).
- Migranten die korter dan 3 jaar verblijven gebruiken vaker een vertaal-app voor schriftelijke teksten (84%) of een app voor gesproken teksten (30%). Bij degenen die langer dan 5 jaar in Nederland wonen is dit respectievelijk 68% en 17%. Waarschijnlijk speelt hier het inmiddels bereikte taalniveau een rol: mensen die langer in Nederland wonen zijn taalvaardiger dan migranten die recent zijn geëmigreerd.
- Het percentage dat zegt geen hulp nodig te hebben is het hoogst onder degenen die (erg) goed Nederlands spreken (48%), als zelfstandige werken (22%), langer dan 5 jaar in Nederland wonen (20%) en meer geworteld zijn (met kinderen 16%, of een eigen woning 18%).

Respondenten die een antwoordcategorie 'anders' hebben gekozen geven aan dat ze chat GPT, andere apps en verschillende (internet)zoekmachines gebruiken. Sommige migranten vragen tijdens gesprekken in het Nederlands de autochtone Nederlanders om herhaling of een duidelijkere uitspraak, communiceren met Engelse woorden of schakelen over op het Engels. Enkele migranten zeggen dat ze nooit de Nederlandse taal gebruiken.

7.2.1 Hulp van een derde partij bij de communicatie in het Nederlands

Van de respondenten die aangeven dat ze soms hulp van een derde partij (bv. een vriend, familielid) inschakelen, zoekt de grootste groep ondersteuning op het werk (26% van alle geënquêteerde arbeidsmigranten), bij contacten met de gemeente of andere instellingen (24%) en bij het doktersbezoek (21%). Iets minder vaak geven de respondenten aan die hulp nodig te hebben bij contacten met de eigenaar van de woning die ze huren (17% van de respondenten die een woning huren of in tijdelijke huisvesting of in een gedeelde woning wonen). Van de

respondenten met kinderen zegt 11% hulp van een derde partij in te schakelen bij gesprekken met de leerkracht. Tabel 14 toont aan wie de respondenten meestal om hulp vragen in deze situaties.

Tabel 14. Hulp van een derde partij inschakelen bij de communicatie in het Nederlands^a. Meerdere antwoorden mogelijk

	Op het werk (N=401)	Bij contacten met de gemeente (N=377)	Bij een doktersbezoek (N=324)	Met de eigenaar van de woning (N=168)	Op de school van mijn kinderen (N=73)
Een vriend of collega	73%	38%	38%	42%	29%
Uw partner of echtgeno(o)t(e)	24%	45%	47%	47%	42%
Een kind uit het gezin/ huishouden	7%	9%	7%	6%	36%
Een betaalde professionele tolk	2%	3%	1%	2%	1%
Een vrijwilliger, een taalmaatje	4%	4%	5%	3%	1%
Een tolk van een organisatie	2%	3%	2%	2%	0%
Anders	8%	12%	16%	10%	7%

^a Gevraagd aan de respondenten die hulp van een derde partij inschakelen bij de communicatie in het Nederlands

Uit de tabel blijkt dat als arbeidsmigranten het Nederlands onvoldoende beheersen, ze meestal iemand in hun netwerk zoeken om voor ze te tolken. Respondenten die aangeven hulp van een derde partij nodig te hebben op de werkvloer, vragen meestal hun collega's om te tolken (73%) en een op de vier hun partner. In contacten met de gemeente, in medische situaties (bij een doktersbezoek, consultatie met andere specialisten) of in contacten met de eigenaar van de woning wordt meestal hulp gezocht bij een partner (bijna de helft geeft dit aan) of bij vrienden of collega's (ongeveer 4 op de 10). Zelden betalen respondenten voor het tolken met professionele tolken (1-3%) of gebruiken ze hulp van een tolk van een organisatie (bijv. van migrantenorganisaties of gezondheidszorg): 2-3%. Iets vaker vragen ze hulp van een vrijwilliger of taalmaatje (de verschillen zijn niet significant). Anderzijds vragen ouders vaker om hulp aan hun kinderen om voor ze te tolken tijdens gesprekken op school (met leerkrachten of andere ouders): 36%. Over het algemeen vragen vrouwen vaker hun partner om hulp, terwijl mannen zich voor hulp wenden tot vrienden of collega's. Wellicht komt dit doordat vrouwen vaker dan mannen een in Nederland geboren partner hebben. Bezien we de verblijfsduur, dan blijken respondenten die korter dan 3 jaar in Nederland blijven vaker hulp te zoeken van een vrijwilliger of taalmaatje bij doktersbezoek of bij contacten met de eigenaar van een woning (rond 10%).

7.2.2 Verzoek van een organisatie/instelling om een tolk in te schakelen

Het merendeel der geënquêteerde arbeidsmigranten is nooit gevraagd een tolk te regelen voor een afspraak met een instelling. Maar als we de arbeidsmarktpositie van de respondenten beschouwen dan valt op dat hooggekwalificeerd werkende migranten beduidend vaker aangeven een dergelijke vraag van een andere (dan in de vragenlijst benoemde) organisatie of instelling te hebben gekregen. Bij de open vraag geven ze aan dat het vooral de notaris betreft bij het kopen van een woning (van deze groep heeft de helft een eigen woning). Dit is ook de reden waarom migranten die een eigen huis bezitten eerder geneigd zijn dit antwoord te kiezen (20%). Anderzijds geven laaggekwalificeerd werkenden vaker aan deze vraag te hebben gekregen in een andere juridische context (bv. contacten met huurcommissie, rechtbank of politie) en ook vanuit

school. Tevens is deze migranten significant vaker gevraagd een tolk te regelen bij contacten met huisarts (5%) of medische specialisten (5%).

Tabel 15. Verzoek van een organisatie/instelling om een tolk in te schakelen. Meerdere antwoorden mogelijk

Bent u ooit gevraagd zelf een tolk te regelen voor een afspraak die u had met een instelling?	Totaal (N=1553)	Hoogkwalifi. (N=578)	Laagkwalifi. (N=868)
Nee	80%	78%	82%
Ja, door andere organisatie	9%	15%*	5%
Ja, door een andere (overheids-) organisaties (bijv. UVW, Belastingdienst)	6%	5%	7%
Ja, door de gemeente	4%	3%	4%
Ja, door een huisarts	3%	1%	5%*
Ja, in een ziekenhuis of bij andere medisch specialist	3%	2%	5%*

Naar verwachting, is aan de respondenten die (erg) goed Nederlands kunnen minder vaak gevraagd een tolk te regelen (10%) dan degenen die minder taalvaardig zijn (22%). Alhoewel de laatstgenoemde groep dit verzoek vooral heeft gekregen van 'andere' organisaties (voornamelijk van een notaris). Opvallend is hierbij dat de kennis van het Engels een groter verschil maakt. Mensen die hun Engelse taalvaardigheid als slecht beoordelen is vaker gevraagd samen met een tolk op afspraak te komen bij een huisarts (11%), bij andere medische specialisten/ziekenhuis (16%), gemeente (11%) of andere (overheids-)organisaties (14%). Migrant wordt in dergelijke situaties blijkbaar gevraagd een tolk mee te nemen als ze niet in staat zijn in het Nederlands of Engels te communiceren.

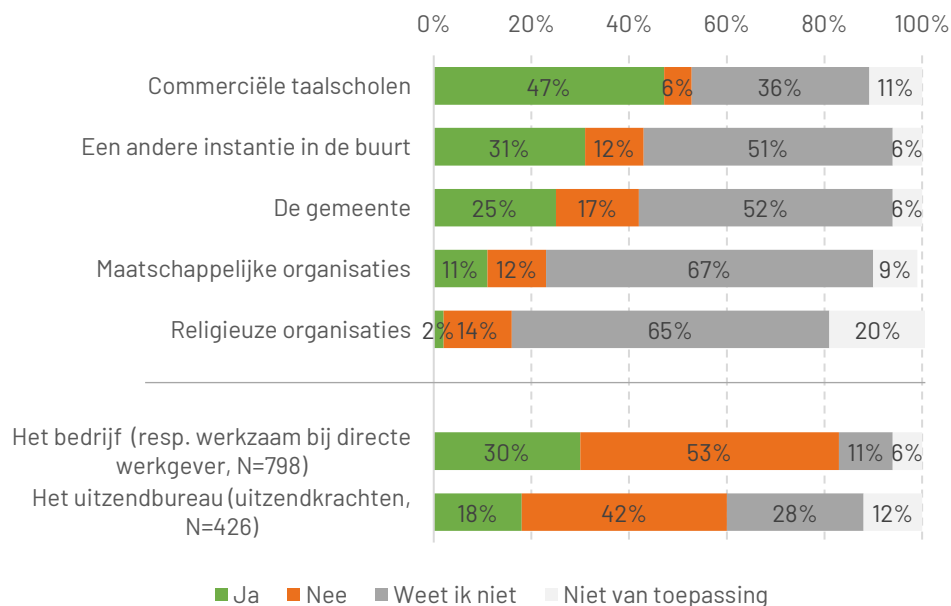
Bezien we de verblijfsduur, dan valt op dat migranten die langer (dan 5 jaar) in Nederland wonen vaker is gevraagd een tolk te regelen vooral door andere organisaties (notaris) en andere overheidsinstanties. Van de kort verblijvende migranten is de overgrote meerderheid (85%) zo'n situatie niet tegengekomen.

8. Het leren van de Nederlandse taal

8.1 Kennis over de mogelijkheden om de Nederlandse taal te leren

In Nederland bestaan verschillende mogelijkheden de Nederlandse taal te leren. Er is enerzijds een zeer goed ontwikkelde sector van privé-taalscholen die commerciële cursussen organiseren. Anderzijds zien gemeenten, lokale instellingen en maatschappelijke organisaties steeds meer de noodzaak in dat migranten hun Nederlandse taalvaardigheid vergroten. Als gevolg daarvan zijn er meer mogelijkheden deel te nemen aan gratis of gesubsidieerde taalcursussen Nederlands. Daarnaast organiseren sommige werkgevers taaltrainingen voor hun werknemers als investering in hun ontwikkeling. In het onderzoek is nagegaan of arbeidsmigranten zich bewust zijn van de mogelijkheden Nederlands te leren bij bestaande instellingen en initiatieven in de omgeving. De respondenten kregen een lijst van organisaties voorgelegd die (mogelijk) taalcursussen organiseren. Bij elke organisatie konden ze aangeven of deze organisatie Nederlandse taaltrainingen of taalcursussen aanbiedt¹⁵. De onderstaande figuur presenteert de antwoorden van de respondenten.

Figuur 7. Bekendheid met het taalaanbod van verschillende instellingen of organisaties (N=1553)

Bijna de helft van de respondenten is zich ervan bewust dat taalscholen in de buurt taaltrainingen Nederlands aanbieden. Rond drie op de tien van de ondervraagde migranten kennen een andere instantie in hun omgeving die taalcursussen organiseert, bijvoorbeeld de bibliotheek, het Taalhuis of een buurthuis. Een kwart zegt dat de gemeente waar ze wonen soortgelijke cursussen organiseert en een op de tien geeft aan dat een maatschappelijke organisatie de cursussen Nederlands verzorgt in de buurt. Van de respondenten die direct bij hun werkgever een contract hebben (N=798) zegt 30% dat ze de mogelijkheid hebben een taalcursus te volgen

¹⁵ Antwoordopties: 'ja', 'nee', 'ik weet het niet' of 'niet van toepassing' als ze deze organisatie niet kennen of als de organisatie niet in de buurt gevestigd is.

bij hun werkgever. Bij uitzendkrachten is het aandeel lager: 18% zegt dat hun uitzendbureau taallessen organiseert.

Het valt op dat de meerderheid van de respondenten niet weet of ze bij deze (bovengenoemde) instanties taallessen Nederlands kunnen krijgen (ze kiezen vaker het antwoord 'weet ik niet' dan 'nee'). Vermoedelijk betekent dit dat ze niet actief op zoek zijn gegaan naar dergelijke mogelijkheden of niet weten dat ze bij dergelijke instellingen hulp kunnen krijgen bij het leren van de Nederlandse taal. Bij de antwoordopties 'taalcursussen die worden aangeboden op de werkplek (het bedrijf/het uitzendbureau)' van de respondenten is de situatie anders – de respondenten die een aanstelling hebben bij hun directe werkgever en uitzendkrachten zijn er zich van bewust dat hun werkgever/uitzendbureau al dan niet taallessen organiseert (vooral eerstgenoemde groep kiest vaker het antwoord 'nee' dan 'ik weet het niet')

Enkele verschillen in de beantwoording van de respondenten:

- Arbeidsmigranten in hooggekwalificeerd werk zijn zich meer bewust van het aanbod van commerciële taalscholen (59% zegt dat taalscholen in de buurt Nederlandse lessen aanbieden) dan respondenten werkzaam in laaggekwalificeerd werk; dit geldt in het bijzonder voor uitzendkrachten. Van de laatstgenoemde groep geeft 31% aan dat er een mogelijkheid bestaat een cursus Nederlands te volgen bij een commerciële taalschool in de omgeving.
- Respondenten die langer dan 3 jaar in Nederland wonen geven vaker aan dat de gemeente taalcursussen aanbiedt, terwijl kort verblijvende respondenten dit meestal niet weten.
- Vrouwen (35%) zeggen vaker dan mannen (25%) dat er een mogelijkheid bestaat een taalcursus te volgen bij de bibliotheek, het taalhuis of een andere instantie in de buurt.
- In het algemeen kennen respondenten die de Nederlandse taal beter beheersen meer mogelijkheden de taal te leren in hun omgeving dan degenen die minder taalvaardig zijn.

8.2. De manieren om Nederlands te leren

Het merendeel van de arbeidsmigranten heeft na aankomst in Nederland inspanningen verricht om Nederlands te leren (83%). Wanneer gekeken wordt naar de typologie van migranten blijkt dat de laaggekwalificeerd werkende arbeidsmigranten die afkomstig zijn uit Midden- en Oost-Europa minder vaak stappen hebben ondernomen om hun taalvaardigheid te verbeteren: dit geldt slechts voor 67%. Opvallend is dat bij alle andere typen migranten (zowel in hoog- als laaggekwalificeerde banen afkomstig uit West-Europa en derde landen) meer dan 90% iets heeft gedaan om de taal te leren. Van de respondenten die een vast of tijdelijk contract hebben bij hun werkgever, die een eigen woning bezitten of die langer dan 5 jaar in Nederland wonen, hebben ongeveer 9 op de 10 inspanningen verricht om Nederlands te leren.

Kijkend naar de kenmerken van de respondenten vallen enkele negatieve uitschieters op:

- jongeren onder 24 jaar: 56% heeft geprobeerd de taal te leren en 42% niet;
- van degenen die in tijdelijke huisvesting verblijven heeft slechts de helft pogingen gedaan de taal te leren en 45% niet;
- onder de uitzendkrachten heeft 32% niets gedaan om de taal te leren en 67% wel.

Aan de respondenten die aangaven inspanningen te hebben verricht om Nederlands te leren (N=1293) is gevraagd op welke manier ze Nederlands leerden.

Tabel 16. Verschillende manieren om Nederlands te leren^a. Meerdere antwoorden mogelijk.

	Totaal (N=1293)	Hoogkwalifi. (N=546)	Laagkwalifi. (N=658)
Tijdens een taal cursus (ongeacht type cursus)	63%	70%*	59%
Via mobiele apps op de telefoon (bijv. duolingo)	60%	62%	60%
Door dagelijkse interactie: contacten in de buurt, op het werk, sport	40%	41%	38%
Door familie en vrienden/kennissen	27%	27%	24%
Via onlineprogramma's (bijv. oefenen.nl)	26%	24%	27%
Tijdens conversaties met een taalcoach (één op één)	14%	19%*	11%
Andere manier	8%	8%	8%

^a Gevraagd aan de respondenten die aangaven inspanningen te hebben verricht om Nederlands te leren

De meest populaire manier om Nederlands te leren zijn het volgen van cursussen Nederlands (ongeacht wie deze organiseert; 63%) en zelfstudie via mobiele apps op de telefoon (60%). Opvallend is dat migranten minder vaak onlineprogramma's gebruiken als mogelijkheid de taal te leren (26%); waarschijnlijk zijn telefoonapps toegankelijker voor respondenten. Door middel van interacties in het dagelijkse leven bijvoorbeeld in de buurt en op het werk leert 40% Nederlands en door interacties met familie of vrienden 27%.

Ongeacht het soort cursus en wie deze heeft georganiseerd, blijkt dus bijna twee derde van de respondenten een Nederlandse taal cursus te hebben gevolgd. Hier scoren degenen die in hooggekwalificeerde banen werken en rechtstreeks in dienst van hun werkgever het hoogst (met 73%) terwijl op het andere uiterste uitzendkrachten (51%) en respondenten in tijdelijke woningen staan. Uitgesplitst naar het type cursus blijken bijna 4 op de 10 van de ondervraagden een cursus gevolgd te hebben via een taalschool of privébedrijf en bijna een kwart (gesubsidieerde) cursussen georganiseerd door de gemeente of een andere organisatie. Arbeidsmigranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren leren vaker Nederlands via cursussen, georganiseerd door de werkgever of tijdens de conversaties met taalcoach, terwijl migranten in laaggekwalificeerde banen vaker een gesubsidieerde cursus volgen (dit betreft overigens een redelijk kleine groep: 22%). Mogelijkerwijs hebben arbeidsmigranten onvoldoende kennis over het aanbod van gesubsidieerde cursussen in de buurt: grotendeels weten ze niet of gemeentes of andere organisaties in de buurt (bijv. Taalhuis, buurthuis, maatschappelijke organisatie) soortgelijke cursussen verzorgen in hun woonomgeving.

- Mannen volgen vaker (28%) een cursus via de werkgever dan vrouwen (20%), terwijl vrouwen vaker een cursus bij een taalschool volgen (43%, tegen mannen 31%)
- Meer dan 3 op de 4 van respondenten onder de 34 jaar maakten gebruik van mobiele apps en minder vaak van een gesubsidieerde cursus (rond 1 op de 10). Respondenten ouder dan 35 jaar nemen vaker deel aan een gesubsidieerde taal cursus.
- Verblijfsduur. Migrant die minder dan 3 jaar in Nederland verblijven doen minder moeite de taal te leren: veel gebeurt via mobiele apps (76%), 32% door dagelijkse interacties en 23% tijdens een cursus bij een taalschool. Migrant die langer in Nederland wonen volgen significant vaker een taal cursus via een privé-taalschool (45%) of volgen een gesubsidieerde cursus en leren ook Nederlands via dagelijkse interacties (44%).

- Kijken we naar het arbeidscontract dan is te zien dat respondenten met een direct arbeidsverband significant vaker een privé-cursus volgen (meer dan 40%) dan uitzendkrachten (25%).

In de open vraag geven de respondent aan dat zij ook Nederlands leerden:

- door Nederlandse films, tv-programma's of YouTube te bekijken; radio of podcasts te luisteren en boeken te lezen in het Nederlands (N=39)
- tijdens cursussen of conversatielessen georganiseerd door de bibliotheek, school of op een universiteit (N=29)
- via zelfstudie door studieboeken/leerboeken te bestuderen (N=23)
- via dagelijkse contacten met vrienden, kennissen en door Nederlands te gebruiken in de alledaagse situaties bijvoorbeeld bij het boodschappen doen, in restaurants of in het openbaar vervoer (N=8).

8.3 De motivatie om Nederlands te leren

Een overgrote meerderheid van de respondenten is voornemens de Nederlandse taal te leren (82%), 11% weet het nog niet zeker en 5% wil het niet. Minder overtuigd om Nederlands te leren zijn de arbeidsmigranten uit West-Europa en de Verenigde Staten (incl. Canada en Oceanië) die hooggekwalificeerd werk uitvoeren – van deze groep wil 74% de Nederlandse taal onder de knie krijgen. Anderzijds scoren derdelanders hierbij het hoogst (90%).

Als we de verblijfsduur van respondenten in Nederland mede beschouwen, valt op dat het merendeel van migranten de Nederlandse taal in de toekomst wil leren. Arbeidsmigranten die minder dan 3 jaar in Nederland wonen zijn het meest geïnteresseerd – van deze groep willen bijna 9 van de 10 hun taalvaardigheid verbeteren (dit is ook de groep die de eigen kennis van het Nederlands lager inschat). De interesse ligt eveneens hoog onder migranten die meer dan 5 jaar in Nederland wonen (75%).

Interessant zijn de antwoorden uitgesplitst naar de (zelf)beoordeling van de huidige taalvaardigheid in het Nederlands. Het meest geïnteresseerd om Nederlands te leren zijn migranten die weinig, redelijk of goed Nederlands kennen (85%). Van migranten die geen Nederlands spreken heeft 74% de intentie de taal te leren en 18% twijfelt of zij dit willen doen. Van de respondenten die zeggen de Nederlandse taal heel goed te beheersen wil 75% hun taalvaardigheid nog verder vergroten.

Het is verder opvallend dat ongeacht het type arbeidscontract en het type woonsituatie de intentie om Nederlands te leren hoog blijft voor alle groepen (meer dan 8 op de 10).

Aan de arbeidsmigranten die aangaven Nederlands te willen leren is gevraagd wat hen motiveert om deze stappen te zetten (ze konden maximaal 3 antwoorden kiezen). De belangrijkste motieven zijn: intentie om in Nederland te blijven, behoefte aan meer contacten met Nederlanders en bereidheid de eigen beroepssituatie te veranderen/verbeteren. Afhankelijk van de arbeidspositie van arbeidsmigranten is daarbij een verschuiving zichtbaar. Bij degenen die laaggekwalificeerd werk uitvoeren staat de motivatie een nieuwe/betere baan te vinden op de eerste plek (55%). Hier scoren vooral migranten in laaggekwalificeerde banen uit Midden- en Oost-Europa met 63% hoog. Dit resultaat is niet verrassend aangezien, zoals eerder beschreven, een groot deel van deze migranten onder hun opleidingsniveau in Nederland werkt. Andere motieven zijn de intentie om in Nederland te blijven (52%) en de behoefte om meer zelfstandig te zijn (41%). Anderzijds hechten arbeidsmigranten in hooggekwalificeerde banen een hogere waarde aan taal als middel

om meer sociale contacten met Nederlanders te hebben (57%) en om de Nederlandse cultuur, politiek en geschiedenis beter te begrijpen (39%). De intentie om in Nederland te blijven staat op de tweede plaats. Voor deze groep is de taal ook belangrijker bij de communicatie met leerkrachten en andere ouders op de school van de kinderen.

Tabel 17. Motivatie om Nederlands te leren ^a. Meerdere antwoorden mogelijk.

	Totaal (N=1274)	Hoogkwalifi. (N=475)	Laagkwalifi. (N=721)
Intentie om te blijven	52%	52%	52%
Behoeftte aan meer sociale contacten met Nederlanders	45%	57%*	37%
Voor huidige baan of om een nieuwe/betere baan te vinden	44%	29%	55%*
Om meer zelfstandig te zijn (eigen zaken te kunnen regelen)	39%	36%	41%
Behoeftte om de Nederlandse cultuur, politiek beter te begrijpen	32%	39%*	26%
Om eigen rechten en plichten in Nederland beter te begrijpen	24%	21%	27%
Voor betere communicatie met huisarts/medische specialisten	14%	13%	14%
Voor betere communicatie met leerkrachten op school van kinderen	11%	14%*	8%
Om met mijn partner of kind(eren) te kunnen communiceren	9%	10%	9%
Andere reden	3%	4%	2%

^a Gevraagd aan de respondenten die de taal willen leren

Bezien vanuit het type arbeidscontract verschilt de motivatie tussen uitzendkrachten en degenen die een vaste aanstelling bij een werkgever hebben. Respondenten die bij uitzendbureaus werken willen vaker Nederlands leren om een nieuwe/betere baan te vinden (60%), hun zaken zelfstandig te kunnen regelen (47%) en omdat ze hier willen blijven wonen (48%). De eerste twee factoren worden minder vaak genoemd door migranten met een vaste aanstelling, respectievelijk met 35%. Bij deze groep staat de intentie om in Nederland te blijven op de eerste plaats (55%), gevolgd door behoefte aan meer sociale contacten (51%) en beter begrip van cultuur, politiek en geschiedenis (38%).

Opmerkelijk is verder dat degenen met een gebrekkige kennis¹⁶ van Nederlands (42%) en vooral Engels (59%) de Nederlandse taal willen leren om meer zelfstandig te zijn, zeker in vergelijking met degenen die deze talen machtig zijn. Hieruit blijkt dat migranten zich ook door een gebrek aan Engelse taalvaardigheid afhankelijk voelen en niet in staat zijn hun eigen zaken te regelen. Degenen die taalvaardig zijn in het Engels willen vaker de Nederlandse taalvaardigheid verbeteren om meer sociale contacten te leggen (49%) en een beter besef van de sociaal-politieke situatie te hebben (35%), maar de hoofdreden blijft de intentie in Nederland te willen blijven (53%). Bij degenen die (erg) goed Nederlands spreken zijn sociale contacten minder vaak genoemd (door 38% van de ondervraagden).

Uitgesplitst naar de verblijfsduur zijn weinig verschillen te vermelden. Alleen de behoefte om het Nederlands te leren als een middel om een nieuwe/betere baan te vinden scoort hoger onder

¹⁶Geen/weinig beheersing van de taal.

degenen die korter dan 3 jaar geleden gekomen zijn (50%), vergeleken met respondenten die langer dan 5 jaar hier wonen (39%).

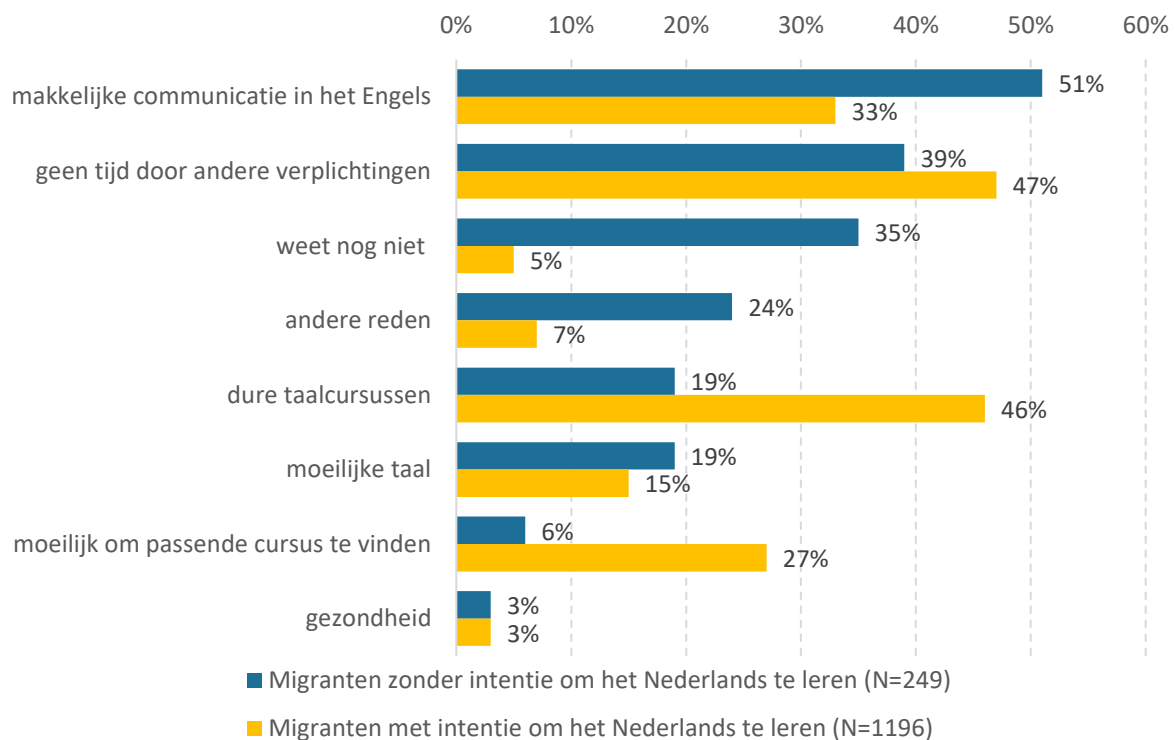
Andere redenen die respondenten motiveren om de Nederlandse taal te leren zijn:

- inburgering of naturalisatie
- persoonlijke of professionele ontwikkeling
- studie
- sociale contacten, betere integratie in de Nederlandse samenleving, om zich niet eenzaam te voelen
- respect tonen aan de Nederlanders
- hogere zelfredzaamheid.

8.4 De belemmeringen bij het leren van de Nederlandse taal

Aan de respondenten die aangaven de Nederlandse taal te willen leren is gevraagd naar de obstakels die dit proces belemmeren. Tevens konden zij die geen intentie hebben het Nederlands te leren de redenen noemen waarom ze niet geïnteresseerd zijn. De verstrekte antwoordopties waren voor beide groepen hetzelfde. Onderstaande figuur presenteert de uitkomsten.

Figuur 8. Belemmeringen bij het leren van de Nederlandse taal. Meerdere antwoorden mogelijk.

De bovenstaande figuur toont de verschillen tussen de groepen. Arbeidsmigranten die niet van plan zijn om Nederlands te leren, noemen als belangrijkste redenen dat zij gemakkelijk in het Engels kunnen communiceren (51%) en er geen tijd voor hebben (39%). Een op de drie heeft nog niet besloten of hij/zij in Nederland wil blijven.

Aan de andere kant noemen de migranten die de taal wel willen leren het gebrek aan tijd (47%) en hoge kosten van cursussen (46%) als grootste obstakels. Ongeveer een op de drie geeft ook het gemak van communicatie in het Engels aan als een belemmerende factor en 27% vindt het moeilijk een passende cursus te vinden.

De antwoorden op een bijpassende open vraag zijn gehercodeerd in onderstaande categorieën.

Tabel 18. Belemmeringen bij het leren van de Nederlandse taal [antwoorden op een open vraag]

Migranten zonder intentie om Nederlands te leren (N=249)	Migranten met intentie om Nederlands te leren (N=1196)
<ul style="list-style-type: none"> Ik spreek al voldoende Nederlands (N=19) Het gedrag van Nederlanders ontmoedigt het leren van het Nederlands (N=13) Ik heb geen zin om te leren/ ik vind het niet nuttig (N=12) Ik hou niet van de Nederlandse taal (N=9) Ik heb geen intentie om in Nederland te blijven (N=3) Andere (N=7) 	<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag van Nederlanders ontmoedigt het leren van het Nederlands (N=21) Weinig contact met autochtone Nederlanders (N=16) Persoonlijke redenen (N=19) Redenen waarom het moeilijk is om passende cursus te vinden (N=19) Andere (N=14)

Bijna een op de tien van de respondenten die geen intentie hebben om Nederlands te leren zegt al voldoende kennis van de taal te hebben (voor hun behoeften). Sommige respondenten vinden het gedrag en de houding van Nederlanders erg ontmoedigend bij het leren van de taal. Dit betreft vooral de situaties waarin Nederlanders zelf naar Engels overschakelen als de gesprekspartner niet vloeiend Nederlands spreekt.

'Elke keer als ik het probeer, spreken mensen me aan in het Engels – het heeft geen zin, want Nederlanders willen niet helpen.'

'De vijandige, minachtende en vernederende reactie van Nederlanders op mensen die de Nederlandse taal leren.'

Een aantal respondenten ziet het nut niet in van het leren van Nederlands omdat het geen internationale taal is of omdat ze moeilijk in contact komen met Nederlanders.

'Het is geen gemeenschappelijke wereldtaal, zonde van de moeite om hier tijd aan te besteden.'

'Weinig motivatie, Nederlanders sluiten geen vriendschap met buitenlanders.'

Respondenten die van plan zijn de Nederlandse taal te leren geven soms ook het gedrag van Nederlanders aan als belemmering (2%). Opmerkelijk is dat arbeidsmigranten dit vaak als een gebrek aan goede wil en geduld beschouwen van de kant van de Nederlanders. Sommige ondervraagden klagen dat ze weinig contact hebben met Nederlanders, zodat ze niet de gelegenheid krijgen in de praktijk de taal te oefenen. Bij enkele respondenten spelen persoonlijke redenen een rol, bijvoorbeeld leerproblemen, depressie, ziekte, dyslexie, schaamte of angst.

Later in het hoofdstuk gaan we dieper in op de verschillen tussen de groepen migranten in de beantwoording op de vragen. Als we de antwoorden van de respondenten uitsplitsen naar type werk, valt op dat alhoewel arbeidsmigranten werkzaam in hoog- en laaggekwalificeerde banen dezelfde redenen noemen, bij kennismigranten het gemak van communicatie in het Engels en andere redenen een grotere rol spelen. Dit is begrijpelijk in de context van de eerder beschreven taalvaardigheid van migranten: mensen in hooggekwalificeerde banen zijn taalvaardiger in het Engels dan werkenden in laaggekwalificeerde beroepen.

Afhankelijk van de verblijfsduur zien we dat migranten die korter dan 5 jaar in Nederland wonen veelal de taal niet willen leren omdat ze niet zeker weten of ze zullen blijven (50%). Bij migranten die hier langer wonen staat het gemak van communicatie in het Engels bovenaan (met 53%).

Tabel 19. Redenen om geen Nederlands te leren^a. Meerdere antwoorden mogelijk.

	Totaal (N=249)	Hoogkwalifi. (N=95)	Laagkwalifi. (N=133)
Ik kan makkelijk communiceren in het Engels (of in een andere taal)	51%	62%*	45%
Vanwege andere verplichtingen (werk, zorgen voor kinderen) heb ik geen tijd en energie	39%	43%	36%
Ik weet nog niet of ik in Nederland wil blijven	35%	35%	38%
Andere reden	24%	32%*	17%
De taalcursussen zijn te duur	19%	19%	18%
De Nederlandse taal is te moeilijk voor mij	19%	22%	19%
Ik vind het moeilijk om een passende cursus te vinden	6%	4%	8%
Mijn gezondheidstoestand maakt het moeilijk	3%	3%	3%
Weet ik niet	3%	1%	4%

^a *Gevraagd aan de respondenten die de taal niet willen leren of erover twifelen*

Met betrekking tot genoemde barrières bij het leren van de Nederlandse taal zijn nogmaals verschillen te vermelden tussen migranten werkzaam in laag- en hooggekwalificeerde banen (tabel 20). Bij kennismigranten worden het gebrek aan tijd en de makkelijke communicatie in het Engels vaker genoemd. De kosten van taalcursussen vormen ook een obstakel voor een groot deel van deze groep (40%). Anderzijds staan bij migranten in laaggekwalificeerde banen de hoge kosten van cursussen op de eerste plaats, gevolgd door het gebrek aan tijd vanwege andere verplichtingen en moeilijkheden om de passende cursus te vinden.

Tabel 20. Belemmerende factoren in het leren van de Nederlandse taal^a. Meerdere antwoorden mogelijk.

	Totaal (N=1196)	Hoogkwalifi. (N=475)	Laagkwalifi. (N=721)
Vanwege andere verplichtingen (werk, zorgen voor kinderen) heb ik geen tijd en energie	47%	54%*	44%
De taalcursussen zijn te duur	46%	40%	49%*
Ik kan makkelijk communiceren in het Engels (of in een andere taal)	33%	48%*	24%
Ik vind het moeilijk om een passende cursus te vinden	27%	23%	30%*
De Nederlandse taal is te moeilijk voor mij	15%	15%	15%
Ik ervaar geen belemmeringen om de Nederlandse taal te leren	12%	15%	10%
Andere reden	7%	7%	7%
Ik weet nog niet of ik in Nederland wil blijven	5%	6%	5%
Mijn gezondheidstoestand maakt het moeilijk	3%	1%	3%

^a *Gevraagd aan de respondenten die de taal willen leren*

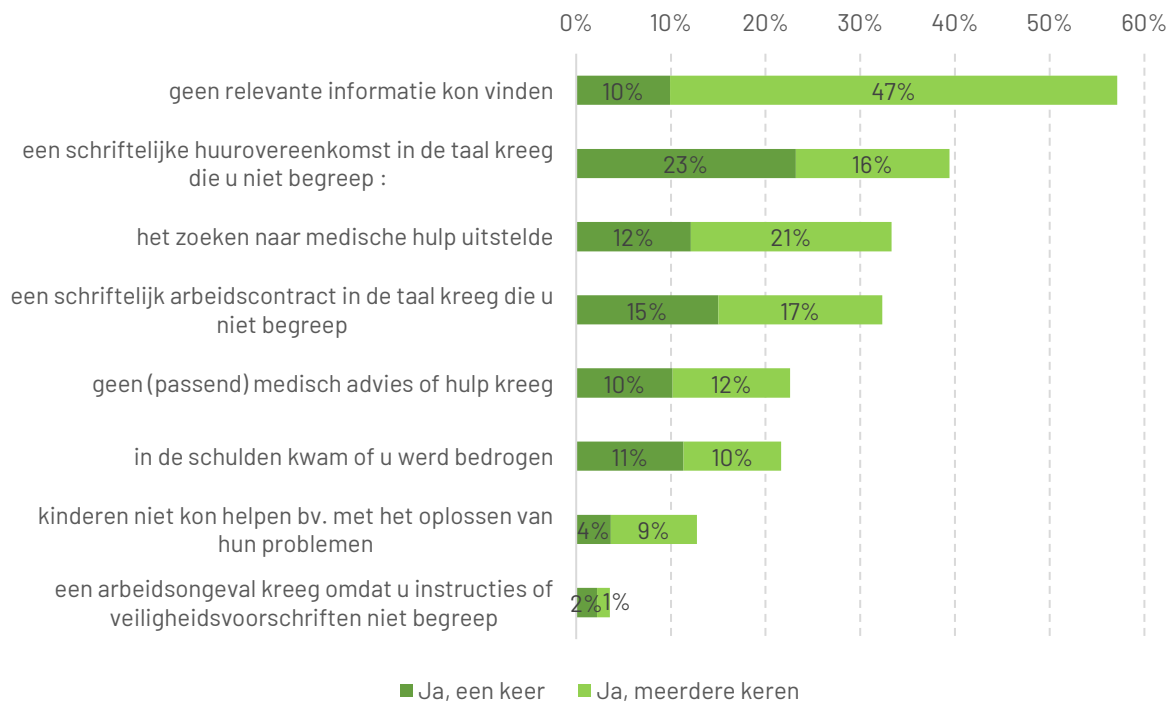
Andere vermeldenswaardige antwoordpatronen zijn dat vrouwen (50%) vaker vinden dan mannen (40%) dat cursussen te duur zijn. Van de uitzendkrachten noemt de helft de hoge kosten van cursussen als het hoofdobstakel, gevolgd door een gebrek aan tijd (46%) en door problemen om een passende cursus te vinden (34%). Voor migranten met een vaste aanstelling bij de werkgever scoort het gebrek aan tijd het hoogst (54%), daarna de mogelijkheid in het Engels te communiceren (40%) en vervolgens de hoge cursuskosten (38%). Bij migranten die werkloos zijn speelt de (slechte) gezondheidstoestand (17%) een grotere rol dan bij anderen.

9. Consequenties

9.1 Problemen veroorzaakt door de gebrekkige kennis van de taal

Zoals beschreven in de literatuurverkenning, kan een gebrekkige taalvaardigheid ernstige gevolgen hebben voor verschillende levensdomeinen. In deze studie wilden we informatie verkrijgen over het percentage arbeidsmigranten dat te maken heeft met de problemen die in de kwalitatieve onderzoeken zijn gerapporteerd. Bij elke antwoordoptie konden respondenten aangeven of ze de voorgelegde situatie één keer of meerdere keren hebben meegemaakt.

Figuur 9. Het ervaren van problemen veroorzaakt door de gebrekkige kennis van de taal (N=1553)

De bovenstaande figuur toont aan dat de meest voorkomende gevolgen van de gebrekkige kennis van het Nederlands problemen zijn met het vinden van relevante informatie bijvoorbeeld over wonen of werken in Nederland of de Nederlandse wet- en regelgeving. Dit werd door meer dan de helft van de respondenten aangegeven (waarvan de overgrote meerderheid dit meermaals heeft meegemaakt). Verdere analyse toont aan dat hoewel sommige migrantengroepen dit probleem vaker tegenkomen, de verschillen niet van grote omvang zijn. Arbeidsmigranten die korter dan 5 jaar in Nederland verblijven lopen er iets vaker tegenaan (62%) dan migranten die langer dan 5 jaar in Nederland wonen (52%). Uitzendkrachten en respondenten met een tijdelijk contract zeggen iets vaker problemen te hebben bij het vinden van informatie door de gebrekkige kennis van de taal dan vaste krachten, maar deze verschillen zijn niet significant. De grootste verschillen zijn te schetsen als we naar de taalvaardigheid van de respondenten kijken. Arbeidsmigranten die weinig of geen Nederlands spreken, missen sneller de informatie die ze nodig hebben (61%) dan mensen die de Nederlandse taal erg goed beheersen (34%).

Bijna vier op de tien van de ondervraagden zeggen een schriftelijke huurovereenkomst te hebben gekregen in de taal die ze niet kennen (in feite wettelijk verplicht). Dit kwam vaker voor bij migranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren (45%) dan bij werkenden in laaggekwalificeerde beroepen (36%). Opvallend is dat hier vooral kennis van het Nederlands een

verschil maakt. 43% van degenen die geen of weinig Nederlands beheersen rapporteert deze situatie, tegen 26% van de respondenten die Nederlands (erg) goed kennen. Waarschijnlijk gaat het hier vooral om Nederlandstalige huurovereenkomsten.

Een derde van de geënquêteerde migranten stelde het zoeken van medische hulp uit omdat ze bang waren dat ze niet begrepen zouden worden of dat het personeel niet met ze zou kunnen communiceren. Het merendeel van deze groep zegt dit meerdere keren te hebben meegemaakt. Het uitstellen van het zoeken van medische hulp komt vaker voor onder de laaggekwalificeerd werkenden (38%), vooral uit Midden- en Oost-Europa en derde landen, dan bij migranten die hooggekwalificeerd werk verrichten (26%). Opvallend is de lage score van hooggekwalificeerd werkenden uit MOE-landen (19%). Gerelateerd aan het type contract geven uitzendkrachten en tijdelijke krachten (ongeveer 40%) aan dit probleem te kennen, terwijl dit minder vaak voorkomt onder migranten met een vaste aanstelling (26%). Ook de groep die samen met anderen in een gedeelde woning of in tijdelijke huisvesting stelt dit vaker uit (rond 4 op de 10). Als we naar de taalvaardigheid van ondervraagde migranten kijken, zeggen degenen met gebrekkige kennis van het Nederlands (geen/weinig: 37%) en vooral migranten met een slechte beheersing van het Engels (52%) dit probleem te hebben meegemaakt. Dit bevestigt eerdere observaties dat het gebrek aan Engelse taalvaardigheid problemen veroorzaakt in de omgang met zorginstellingen.

In de vragenlijst is ook gevraagd of de migranten geen (passend) medisch advies of hulp kregen omdat ze niet werden begrepen door het medisch personeel. Meer dan een op de vijf ondervraagden beantwoordde deze vraag bevestigend. Opvallend is opnieuw dat vooral de kennis van het Engels grote invloed heeft: 35% van respondenten die helemaal of weinig Engels beheersen zegt vanwege communicatieproblemen geen passende medische hulp te hebben gekregen. Bij de respondenten die erg goed Engels spreken komt dit minder vaak voor, maar nog steeds betreft het 21% van de groep.

Voor 20% van de arbeidsmigranten had de gebrekkige talenkennis ook financiële gevolgen: ze kwamen in de schulden of werden bedrogen. Voor de helft van deze groep is dit meer dan één keer gebeurd. Bezien vanuit de arbeidspositie van de migranten komt deze situatie iets vaker voor bij degenen die laaggekwalificeerd verrichten (24%) dan bij hooggekwalificeerd werkenden (19%). Ook de respondenten die langer dan 3 jaar in Nederland wonen geven dit vaker aan dan degenen die laatste 3 jaar naar Nederland zijn verhuisd, respectievelijk 24% en 17%. De grootste verschillen zijn op te tekenen als we naar de taalvaardigheid van de respondenten kijken. Arbeidsmigranten die weinig of geen Engels beheersen (29%) zeggen vaker in schulden te zijn geraakt dan respondenten die (erg) goed Engels kennen (20%). Opmerkelijk is dat de kennis van het Nederlands hier weinig verschil maakt.

Een op de tien respondenten (36% van de respondenten met kinderen) gaf aan door de taalbarrière de kinderen niet te kunnen helpen bij het oplossen van verschillende problemen. Arbeidsongevallen als een gevolg van een gebrekkige taalvaardigheid werden in de steekproef weinig gemeld (3%).

De respondenten konden in een open vraag aangeven of onvoldoende beheersing van het Nederlands voor andere problemen heeft gezorgd tijdens hun verblijf in Nederland. Een aanzienlijke deel van de ondervraagde arbeidsmigranten antwoordde bevestigend op deze vraag en beschreef hun ervaringen. In de analyse zijn de antwoorden gehercodeerd in onderstaande categorieën.

1. Discriminatie, negatieve opmerkingen van Nederlanders en (medewerkers van) de Nederlandse instellingen (N=66)

Een deel van de respondenten zegt discriminatie te ervaren of negatieve opmerkingen te horen bij contacten met Nederlanders in dagelijkse interacties, op de werkvloer of bij contacten met verschillende instellingen. Sommige arbeidsmigranten zijn geconfronteerd met een vijandige houding of zijn bekritiseerd omdat ze geen Nederlands spreken of een slechte uitspraak hebben. Ze hebben de indruk dat ze door een gebrekkige taalvaardigheid anders behandeld worden bij instellingen dan autochtone Nederlanders. Vaak voelen ze zich genegeerd of niet serieus genomen en krijgen ze niet de hulp/diensten die ze zouden moeten krijgen.

'Ik hoor vaak van klanten dat ik terug moet gaan naar mijn land of naar het Verenigd Koninkrijk en daar Engels moet spreken.'

'Doordat ik geen Nederlands spreek, realiseren mensen zich dat ik een buitenlander ben (zelfs als ik Nederlands tegen hen spreek) en wordt hun houding erg vijandig. Ik word behandeld als een tweederangsburger. Ik word vijandig bejegend, geweigerd en afgedaan als onbelangrijk.'

'Er is duidelijk sprake van discriminatie van buitenlanders, vooral in financiële instellingen. Buitenlanders lijken potentieel frauduleus (...).'

'Minachting, lachen, negeren, afstand.'

'Soms behandelen medewerkers van bepaalde organisaties (bijv. elektriciteits- en internetproviders, banken) me vanwege mijn accent met vooroordelen als ik met ze praat (aan de telefoon) of vertellen ze me dat ik de taal niet versta, vooral in situaties die nadelig zijn voor het bedrijf of de organisatie (als ik voor mezelf opkom).'

2. Moeilijkheden bij het regelen van eigen zaken bij verschillende instellingen en organisaties (N=46)

Door de gebrekkige kennis van de Nederlandse taal is het voor migranten moeilijk betrouwbare informatie te krijgen over verschillende aspecten van het leven in Nederland (bijv. gezondheidszorg, belastingen, kinderopvang, onderwijssysteem, verzekeringssysteem). Communicatie met Nederlandse instellingen verloopt voornamelijk in het Nederlands en daardoor ontstaan problemen als migranten hun zaken moeten regelen bij verschillende instellingen. Sommige migranten weten niet wat van hen wordt verwacht, ze begrijpen de officiële taal en afkortingen niet en maken daardoor soms fouten die gevolgen kunnen hebben, bijvoorbeeld financieel (in een belastingaangifte). Ook bedrijven die vooral profiteren van zaken doen met migranten (bijvoorbeeld appartementen verhuren aan expats) bieden geen contracten aan in het Engels, maar alleen in het Nederlands.

'Ik kon niet precies begrijpen wat er in het contract van het energiebedrijf stond.'

'Bepaalde instellingen hebben instructies om alleen Nederlands te spreken, zoals verzekeringsmaatschappijen of incassobedrijven.'

Omdat respondenten moeite hebben met het uitleggen van hun gezondheidsproblemen, levert dit problemen op in de communicatie met medisch specialisten. Hierdoor verkrijgen zij niet altijd de juiste behandeling.

'Ik merk dat ik soms niet de juiste zorg/behandeling kreeg omdat ik de zorgverleners de ernst van de situatie niet duidelijk kon maken.'

3. Een belemmering om vrienden te maken en hechtere relaties op te bouwen met mensen in de buurt, op het werk, etc. (N=43)

Respondenten wijzen erop dat de taalbarrière hun mogelijkheden beperkt in de omgang met Nederlanders. In privégesprekken in het Nederlands kunnen ze grapjes, beeldspraak of afkortingen vaak niet verstaan, wat hen uitsluit van de conversatie en bijdraagt aan een gevoel van isolatie. Sommige mensen hebben de ervaring dat Nederlanders niet openstaan voor het leggen van nauwere contacten met buitenlanders.

'Ik heb problemen om) in groepen, met collega's, in de kantine op het werk, in een bar, enz. alles te begrijpen wat ze zeggen over onderwerpen die persoonlijker zijn: over hun leven, wat ze doen in het weekend, enz. Ik denk dat dit een van de redenen is waarom ik nooit een hechte band met mijn Nederlandse collega's kan ontwikkelen.'

4. Psychische gevolgen: angst, stress, het gevoel van eenzaamheid of isolatie (N=33)

De taalbarrière maakt het moeilijk voor arbeidsmigranten zich op hun gemak te voelen, met andere mensen en instellingen om te gaan, hun mening of emoties te kunnen uiten, terwijl het op het werk hun zelfvertrouwen wegneemt. Dit heeft tot gevolg dat ze veel angst en stress hebben en zich eenzaam of kwetsbaar voelen.

'Laag zelfbeeld en sociale angsten, omdat ik mijzelf niet goed kon uiten. Ik voelde me als klein, machteloos kind, onprofessioneel en niet zelfverzekerd, ondanks dat ik vloeiend Engels kan spreken.'

'Ik voelde me kwetsbaarder of soms niet in staat om voor mijn recht op te komen.'

'Ik voel me minder zelfverzekerd op de werkvloer, bijvoorbeeld tijdens een vergadering. Ik ben bang dat wat ik zeg grammaticaal en qua context niet correct zal zijn, dat mensen me niet zullen begrijpen en dat ze met vragen zullen komen waar ik geen antwoord op weet. De reden hiervoor is dat we tijdens de communicatie moeten begrijpen wat de ander vraagt, dit moeten verwerken en met het juiste antwoord moeten komen dat grammaticaal en contextueel correct is. En dat kan een hele uitdaging zijn.'

5. Gevolgen voor de werksituatie (N=28)

Een aantal respondenten noemt ook miscommunicatie op de werkvloer met gevolgen voor hun werksituatie, bijvoorbeeld het niet begrijpen van de eigen verantwoordelijkheden/taken, ongunstige arbeidsvoorwaarden, ontslagen worden.

'Ik ben ontslagen. Hun excuus is dat ik iets verkeerd begrepen heb. Maar dat is niet waar (...).'

'Ik heb bepaalde dingen op het werk toegezegd omdat ik niet helemaal begreep wat er werd gezegd.'

Voor sommige mensen is de taal ook een barrière bij het vinden van een baan die past bij hun kwalificatieniveau. Ze werken momenteel onder hun opleidingsniveau

'Door mijn taalniveau kan ik geen goed betaalde baan krijgen die past bij mijn kwalificaties.'

'Ik ben afgestudeerd maar kan geen baan vinden bij een tandartspraktijk omdat ik geen Nederlands spreek'

'Carrièreontwikkeling en training is beperkt omdat mijn Nederlands niet goed genoeg is.'

6. Verschillende problemen in het dagelijkse leven (N=23)

De gebrekkige kennis van de Nederlandse taal kan tot misverstanden en verwarring leiden in alledaagse situaties, bijvoorbeeld bij het winkelen, boodschappen doen, in het openbaar vervoer, in het verkeer. Als gevolg hiervan vereisen situaties die gewoon zijn voor personen die de moedertaal kunnen spreken extra waakzaamheid van migranten (wat kan bijdragen aan stress).

'Het niet begrijpen van alledaagse situaties, zoals aankondigingen van het openbaar vervoer, geen goede behandeling krijgen voor mijn huisdier.'

'Ik begreep de verkeersregels niet en reed bijna een auto aan.'

'Fouten bij het boodschappen doen.'

'Ik begreep de allergische, veganistische of chemische/toxische vermeldingen niet op voedingsmiddelen of op reinigingsmiddelen.'

7. Andere gevolgen (N=16)

Andere genoemde problemen hebben betrekking op het helpen van kinderen bij hun educatie/opleiding en de communicatie met de school. Soms heeft het niet goed begrijpen van de (verschillende) contractvoorwaarden financiële gevolgen gehad voor respondenten: hogere woonlasten, waarschuwing voor onbetaalde belastingen of een boete.

'Het kostte ons geld toen we het koop-/verkoopcontract en de hypotheekvoorwaarden niet volledig begrepen...'

'Ik heb een waterrekening van de gemeente niet betaald, en die kwam heel snel bij de schuldeiser/incassobureau terecht.'

9.2 Tevredenheid over het verblijf in Nederland

Bijna acht op de tien ondervraagde arbeidsmigranten zijn (zeer) tevreden over hun verblijf in Nederland (79%), 15% is neutraal en 6% zegt ontevreden te zijn¹⁷. Evenals bij vorige peilingen zijn migranten die hooggekwalificeerd werk uitvoeren tevredener (84%) dan degenen werkzaam op lager beroepsniveau (78%), terwijl migranten in lager gekwalificeerde banen vaker zeggen hun verblijf neutraal te beoordelen (17% tegenover 9%). Opvallend is dat, in vergelijking met de verschillen die bij het 5^e onderzoek naar voren kwamen, er in de antwoorden geen significant verschil is tussen migranten gerelateerd aan hun woonsituatie, type arbeidscontract en verblijfsduur.

De mate waarin arbeidsmigranten de Nederlandse taal beheersen hangt vooral samen met hun tevredenheid over hun verblijf in Nederland. In het algemeen: Hoe beter de migranten Nederlands spreken, hoe tevredener ze zijn over hun verblijf hier. Het minst tevreden zijn respondenten die de taal helemaal niet kennen (gem. 3,8 op een schaal van 1 tot 5) en het meest tevreden zijn migranten die heel goed Nederlands beheersen (90% tevreden, gem. 4,4).

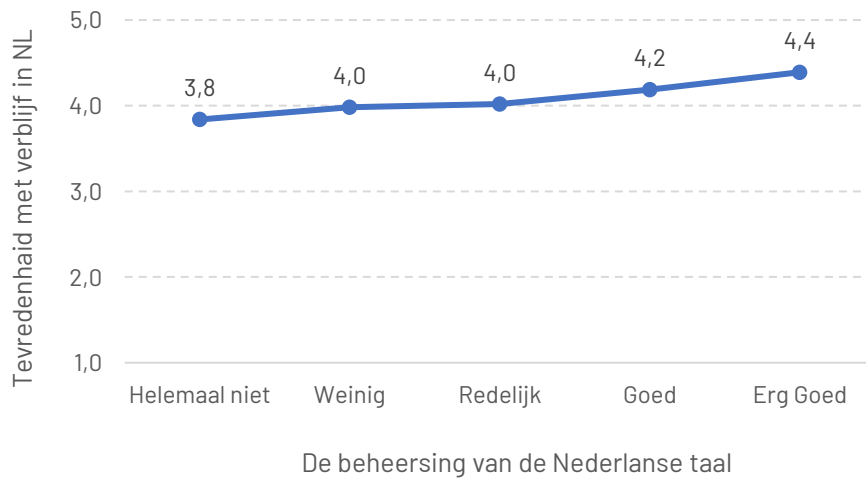
---

¹⁷ Vergeleken met de 5^e peiling waarin deze vraag ook werd gesteld, blijkt de tevredenheid 10% hoger uit te komen (in 5^e peiling 69%, nu 79%). Mogelijkerwijs hangt dit verschil samen met de andere samenstelling van de steekproef: in 6^e peiling hebben we meer migranten in hooggekwalificeerde banen bereikt dan bij de 5^e peiling.

Figuur 10. De relatie tussen Nederlandse taalvaardigheid van arbeidsmigranten en tevredenheid met het verblijf in Nederland

10. Bronnen

- Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (2020). Geen tweederangsburgers. Aanbevelingen om misstanden bij arbeidsmigranten in Nederland tegen te gaan. Rijksoverheid, Den Haag.
- Avrić B. (2023) 'Praat met elkaar' Taalbeheersing voorwaarde voor succes EU-arbeidsmigranten, Kennisplatform Inclusief Samenleven. Geraadpleegd op 10 september 2023, van <https://www.kis.nl/artikel/praat-met-elkaar-taalbeheersing-voorwaarde-voor-succes-eu-arbeidsmigranten>
- Cremers, J., van den Tillaart, H. (2021). *De resultaten van het 1e arbeidsmigrantenpanel. Een eerste onderzoek naar de woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten in Nederland*. Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.
- Cremers, J. (2021) *Hoe denken arbeidsmigranten over gezondheid en zorg in Nederland? De resultaten van het 2e arbeidsmigrantenpanel*, Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.
- Cremers, J., Sobczyk-Turek, A. (2022). *De aanpak van arbeidsrechtelijke problemen onder arbeidsmigranten*. Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.
- Cremers, J., van den Tillaart, H. (2022). *De scholing en loopbaanbegeleiding van arbeidsmigranten – een wereld te winnen*, Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.
- Cremers, J., Sobczyk-Turek A. (2023). *De woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten in Nederland. De resultaten van het 5e arbeidsmigrantenpanel*. Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.
- Dagevos, J., de Voogd-Hamelink, M., Damen, R. *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (SIM2020)*. Sociaal en Cultureel Planbureau Den Haag.
- Distelbrink M., Day, M., Wachter G. (2016) *Poolse en Bulgaarse ouders en kinderen in Nederland. Belangrijke kwesties volgens vrijwilligers*. Kennisplatform Integratie & Samenleving
- Engbersen, G. B. M., Leerkes, A. S., Ilies, M., Snel, E., Meij, R. (2011). *Arbeidsmigratie in vier landen. Bulgaren en Roemenen vergeleken met Polen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Gijsberts, M., Lubbers, M. (2013). *Nieuw in Nederland. Het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen*. Het Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Gijsberts, M., Lubbers, M. (2014) *Beheersing van de Nederlandse taal onder recente migranten uit nieuwe EU-lidstaten en traditionele migratielanden*. Sociologie, 10(1), 27-48. <https://doi.org/10.5117/SOC2014.1.GIJS>
- Gijsberts, M., Lubbers, M. (2015). *Beheersing van de Nederlandse taal onder recente migranten uit nieuwe EU-lidstaten en traditionele migratielanden*.
- Gijsberts, M., Lubbers, M. (2015). *Roemeense migranten. De leefsituatie in Nederland kort na migratie (2015)*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Gijsberts, M., Andriessen, I., Nicolaas, H., Huijnk, W. (2018). *Bouwend aan een toekomst in Nederland. De leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 hebben ingeschreven*. SCP, Den Haag.
- Goorts, I., Smal, E. (2022) *Een verkennend onderzoek naar gezondheid en welzijn van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa in Nederland en de toegang tot zorg*. Utrecht, Pharos.
- Hermans, A., Bruins, J., Ferrier, J., Zwaga, P., & Heijden, F. van der. (2014). *Leren van de blik van ouders en professionals. Verkenning naar het onderwijs aan Poolse en Bulgaarse kinderen in Nederland*. Utrecht: FORUM
- Heyma, A., Vervliet, T., Engelen, M., Meij, M. (2022). *Goed werkgeverschap voor kortverblijvende arbeidsmigranten*. SEO, Amsterdam.
- Kerti, P., Kroon, B. (2020). *De invloed van werkomstandigheden in Nederlandse distributiecentra op inzetbaarheidsovertuigingen van Hongaarse free movers*. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 36(2), 177-194.
- De Lange, T., Böcker A., Beckers P., Berntsen, L., Skowronek, N., Mantu S., Robledo, N., Trifu, D., van Hoorn, A., Werner, L., van den Muijsenbergh, M. (2023) *Migranten in de frontlinie. De effecten van COVID-19 maatregelen op arbeidsmigranten werkzaam in cruciale sectoren*. Radboud Universiteit/De Burcht, Nijmegen
- Marconi G., Vergolini, L., Borgonovi, F. (2023) *The demand for language skills in the European labour market: Evidence from online job vacancies*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 294.
- Razenberg, I., Noordhuizen, B., de Gruijter, M. (2015). *Recente EU-migranten uit Midden-, Oost- en Zuid-Europa aan het woord*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving/Verwey-Jonker Instituut.
- Rijk, M., Lubbers, M. (2020) *Hebben recente Bulgaarse, Poolse, Spaanse en Turkse migranten hun draai gevonden in Nederland?* Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut-KNAW / Universiteit Groningen, Den Haag. Working paper
- Van Rooijen, M., Kahmann, M., Elferink, J., Avrić B. (2017). *Financiële en sociale zelfredzaamheid van nieuwkomers Een verkenning van het landelijke en lokale beleid 2017*. Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht.
- Seidler, Y., van der Schans K., van San, M. (2022) *Gescheiden werelden. Een fenomeenonderzoek naar EU-arbeidsuitbuiting, veiligheidsbeleving en sociale cohesie in Carnisse, Oud Charlois en de Tarwewijk*. Rotterdam: Risbo BV | Erasmus Universiteit Rotterdam.